

**Universita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

**Katedra učitelství
Sociální pedagogika**

Bakalářská práce

Indické vdovy

Indian Widows

**Vedoucí práce:
RNDr. Jana Leontovyčová, CSc.**

**Autor:
Petra Dušková**

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 22. června 2013

.....

Petra Dušková

Ráda bych zde poděkovala vedoucí práce RNDr. Janě Leontovyčové, CSc. za odborné vedení, rady a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat za veškerou podporu svému manželovi a také PhDr. Zdence Klímové za poskytnuté materiály.

Obsah

Úvod	4
1. Indická náboženství a žena	5
1.1 Hinduismus	5
1.1.1 Žena v hinduistické společnosti	8
1.2 Islám	20
1.3 Sikhismus	25
1.4 Buddhismus	26
1.5 Křesťanství	31
1.6 Džinismus	33
2. Indka vdovou	36
3. Hinduistická vdova	38
4. Satí	42
4.1 Satí je zakázáno, ale výjimečně praktikováno	46
5. Dědická práva vdov	48
6. Města vdov a organizace věnující se vdovám	51
7. Podpora státu	56
8. Hinduistická vdova v literatuře a filmu.	58
9. Má vlastní setkání s vdovami	60
10. Potřeba změny	62
Závěr	63
Anotace	64
Seznam použité literatury	65
Přílohy	72

Úvod

Indie je velice religiózní zemí. V čele všech náboženství Indického subkontinentu se drží většinový hinduismus, ovlivňující každodenní život každého hinduisty. S hinduismem je spjata množství nejrůznějších předpisů, zvyklostí, pověr a také jakýsi pocit osudovosti, který dotváří celkový postoj hinduisty ke světu. Mnoho z těchto zvyklostí, pověr ale i předsudků se pojí právě s vdovstvím indických žen a to převážně v tom neblahém slova smyslu. Indické vdovy jsou často vystavovány krutému zacházení, mnohdy i sexuálnímu a jinému zneužívání, přežívají v nelidských podmínkách. Do svízelných situací se většina vdov dostává díky svým nehumánním příbuzným, kteří nemají pocit, že by se na nich dopouštěli něčeho trestuhodného. Všeobecně rozšířené pověry a předsudky spojené s vdovstvím převážně u hinduistických žen, jaksi „ospravedlňují“ jejich chování. Jelikož je hinduismus ve značné převaze, působí i na ostatní indická náboženství, která do sebe přirozeně vstřebávají různé hinduistické prvky, spojené například právě s ovdověním žen. Můžeme však říci, že nejhůře jsou na tom vdovy hinduistické.

První kapitola mé práce s názvem Indická náboženství a žena, je věnována stručnému vhledu do indických náboženství a postoji těchto náboženství k ženám z historického i dnešního pohledu. Další kapitoly už jsou věnovány především vdovám hinduistickým, zvyku Satí – upalování vdov, Vrindávanu a Váránasí – městům, kde je koncentrace vdov nejvyšší a zde působícím organizacím podporujícím vdovy. Práce je zakončena kapitolou Hinduistická vdova v literatuře, filmu a ve skutečnosti. Literatura a film je jednou z možností, jak upozornit širší veřejnost nebo dokonce celý svět na vdovské utrpení. Kapitola končí mými vlastními krátkými příběhy o vdovách. Strávili jsme s manželem cestováním po Indii více než rok.

1. Indická náboženství a žena

1.1 Hinduismus

*Hinduismus*¹ je společensko-náboženským systémem vyvíjejícím se od příchodu árijských (tj. Urození či Vznesení) kmenů do Indie (polovina 2. tisíciletí př. n. l.), které si přinesly svou náboženskou kulturu, jež se postupně začala prolínat s náboženskou kulturou původního obyvatelstva, až do podoby dnešního hinduismu, jenž je většinovým náboženstvím indického subkontinentu, to znamená, že přibližně 80%² jeho obyvatel jsou hinduisté. Toto náboženství rozděluje své příslušníky do *kastovního systému*³, jemuž je přisuzován božský původ, čímž jim do značné míry předurčuje způsob života. Každý hinduista se do své kasty rodí, kastovní zrození je nezměnitelné, po této stránce je hinduismus striktní. Každá kasta má svá práva, povinnosti a zvyklosti, kterými se řídí a které musí dodržovat. To vše bylo sepsáno do takzvaných *dharmašáster* (nauka o dharmě), jež jsou typickou součástí hinduismu. Nejvíce se prosadila Manuova dharmašástra obsahující základní rozdělení obyvatelstva do čtyř varn a podrobný popis práv a povinností každé varny. Kasty jsou zároveň, dalo by se říci, i jakýmsi společenským rozdělením dělby práce vedoucím k utužení nadvlády tří nejvyšších kast, a to hlavně bráhmanů. Tento systém po tisíciletí formuje hinduistickou společnost. K utvrzení této

¹ „*Hinduismus, název, který byl zaveden na Západě k označení tradičního indického nábožensko-společenského systému. Všichni Indové, pokud nepatří k přívržencům některého z učení odchylojících se od indické tradice, jako jsou např.: islám,*

²Srov. BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu.*[online] 2013-04-03 dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

³ „*Kastovní systém - kasta neboli varna-ze sanskrtu dosl.: „barva, kasta“; uspořádání árjovské společnosti v Indii je založeno na čtyřech velkých skupinách (varnách): 1. varna bráhmanů, vzdělaná vrstva, do níž náleží kněží, filosofové, učitelé a náboženští vůdci; 2. varna kšatrijů, válečníků, kam patří vládci, politikové a další představitelé světské moci; Varna 3. Vaišjů zahrnuje obchodníky, řemeslníky a zemědělce; Varnu 4. šúdrů, tvoří hlavně dělníci a sluhové. Nejnižší vrstvou hinduistické společnosti jsou páriové „nedotýkatelní“, kteří stojí zcela mimo kastovní systém. Podle učení Bhagavadgíty však každý, kdo řádně plní povinnosti jež mu určuje kasta, se stejnou láskou a oddaností, kterou cítí k bohu, může překonat omezení své kasty i karmy a dosáhnout dokonalosti, neboť ta je vrozeným právem každého člověka. [pozn. autora-splynutí s brahma; brahma-věčné, nepomíjející absolutno, nejvyšší nedvojná skutečnost védantové filosofie, brahma je pojem, k němuž v dualisticky pojatých náboženstvích neexistuje ekvivalent. Jako absolutní vědomí je myšlením nepostižitelnou abstrakcí boha. Při každé konkretizaci se stává osobním bohem.](Cit. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní moudrosti.....s. 382, 51)* „...kasta je homogenní endogenní skupina, odvozující svůj původ od společného předka. Nejdůležitější její znaky jsou: 1. dědičnost, 2. endogamie, 3. pravidla o rituálním znečištění, kam patří zejména pravidla, od koho lze přijímat stravu a vodu. (Rámcově je to možné jen od příslušníka téže nebo vyšší kasty.) Uvnitř kasty platí rodová exogamie: sňatky se nesmějí uzavírat uvnitř určitých rodových skupin.“ (Cit. MARKOVÁ, Dagmar. *Zrcadlo Indie 20. století v díle hindských spisovatelek. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2011. s. 182)**

instituce přispěla také dlouhá britská koloniální nadvláda, během níž zažíval hinduismus stagnaci. Indie se stala svobodnou zemí v roce 1947.

Dnešní Indie je sekulárním státem, kde mají všichni obyvatelé stejná práva. Kastovní systém byl indickou vládou oficiálně zrušen v roce 1951, ale neoficiálně žije dál na mnohých místech a v mnohých regionech v téměř nezměněné podobě, jako tomu bylo před jeho zrušením. Typickou ukázkou jsou indické vesnice, kde se kastovní zvyklosti dodržují nejvíce.

Kastovní problematika je velice složitá a indických podkast existuje tolik a liší se dokonce i regionálně, že ani není možné je všechny zmapovat.

Nejhorší postavení v dnešní hinduistické společnosti mají služební kasty šúdrů, ale ještě hůře jsou na tom takzvaní „nedotýkatelní“, kteří nemají žádné kastovní zařazení nebo z něho byli z nějakého důvodu vyloučeni a při kontaktu s nimi hrozí člověku z vyšší kasty rituální „znečištění“. Nedotýkatelnost byla také zrušena, ale přesto se s ní setkáme v Indii každý den. Jde o lidi, kteří se živí například jako koželuzi, metaři, pradláci, spalovači mrtvých, odklízeči výkalů, atd. Vůči těmto dvěma kastám dochází ze strany vyšších kast k diskriminaci, a to hlavně na půdě pracovní a studijní, ale i na sňatkovém trhu (je zakázáno ve svatebních inzercích uvádět kastovní příslušnost, ale rodina si ji vždy zjistí, přeci neprovdají či neožení své dítě do „špatné“ kasty).

Indická vláda v tomto případě zakročila tak, že ve sféře státních zaměstnání rezervovala místa pro „nedotýkatelné“ a stejně i na školách. Ale i tak bývá situace velmi problematická, některé školy mají například školní jídelny rozdělené na dvě části, jednu pro „nedotýkatelné“ a druhou pro vyšší kasty.

„Nedotýkatelní“ se ve svém boji za rovnoprávnost sami nazvali *dalitové* neboli „utlačovaní“. Už to mluví samo za sebe. Smýšlení mnoha dalitů je však také často zkostnatělé, bojí se vykročit vstříc novým možnostem, které se jim mohou otevřít, pokud budou chtít, ale říkají si, že to přeci není nic pro ně, jejich kasty nikdy nestudovaly, neprovozovaly žádné podnikání, atd. zkrátka postrádají dostatek sebedůvěry a rozhodnosti.

Nemůžeme se divit, protože po dlouhé věky to v nich bylo potlačováno a právě toto smýšlení o sobě samých by zasloužilo také jakousi renesanci. Kastovní rozdělení je tisíciletou a tak hluboce zažitou součástí hinduistické Indie, že ovlivnilo i indickou muslimskou komunitu, kde také existuje kastovní uspořádání, ale není tak striktní a mezikastově nepropustné jak je tomu u hinduismu.

V oblasti náboženství je hinduismus mnohem volnějším, ve své podstatě neobsahuje žádná dogmata, poskytuje svým věřícím mnohotvárné filozofické výklady a názory, nepředepisuje uctívání žádného konkrétního božstva, každý si může vybrat sám podle svého

cítění, jaké božstvo ze širokého hinduistického pantheonu bude uctívat, případně může obracet své duchovno k neviditelnému univerzálnímu božskému principu.

Základními pojítky v tomto otevřeném náboženství jsou *dharmá*⁴ (řád), *samsára*⁵ (koloběh životů), *karma*⁶ (odplata činů) a *móksa*⁷ (vysvobození se z koloběhu životů).

Hinduismus se neustále vyvíjí a vstřebává do sebe nové prvky a podněty vyvěrající z požadavků rychle se měnící hinduistické společnosti, ale zároveň není schopen oprostít se od některých přežitých zvyklostí. Bývalý prezident Indické republiky Sarvapalli Rádhakrišnan charakterizoval hinduismus jako: „... hnutí a nikoliv stav, jako proces a nikoliv výsledek, jako narůstající tradici a nikoliv neměnné zjevení. Zdůrazňuje tak velmi výstižně jeho neohraničenost a neuzavřenost, rysy, které jej odlišují od většiny ostatních náboženských systémů současné doby. Ovšem toto, hnutí, proces a neustále se obohacující tradici nemůžeme chápat jen v úzce náboženském smyslu. Hinduismus by totiž stejně dobře mohl být dáván za příklad konzervovaných přežitků, náboženských dogmat a ustrnulých předsudků, petrifikovaných v něm po staletí, ba tisíciletí.“⁸

⁴ „Dharma – obsáhlý pojem označující „všechno to, co vytváří naše skutečné bytí“, zákon, čest, poctivost. Základy lidské morálky a etiky, zákonitý řád vesmíru a základ každého náboženství. Pro jednotlivce je dharma nerozdílně spojena s karmou, neboť dharmu lze uskutečňovat jen potud, pokud to karmická situace dovoluje.“ (Cit. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní... s. 505.*)

⁵ „Samsára - ze sanskrutu dosl.: „putování“; koloběh zrození, smrti a opětovného zrození, v němž je uvězněn každý člověk, dokud žije v nepoznání a dosud nerozpoznal svoje totožnost s brahma.“ (Cit. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní...s. 37.*)

⁶ „Karma - ze sanskrutu, dosl.: „čin, konání, jednání“. Karma je chápána jako 1. fyzická či duchovní činnost; 2. důsledek fyzické či duchovní činnosti jednotlivce; 3. Souhrn důsledků činů a jednání člověka v tomto či minulých životech; 4. Řetěz příčin a následků v morální oblasti.“ (Cit. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní... s. 222*)

⁷ *Móksa* – vysvobození se z koloběhu životů a smrti splnutím s brahma, stav lidské mysli v trvalé blaženosti

⁸ Cit. KRÁSA, Miloslav. „Novodobá reformační hnutí.“ in: ZBAVITEL, Dušan. *Boží, bráhmani, lidé. Čtyři tisíciletí hinduismu.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. s. 218

1.1.1 Žena v hinduistické společnosti

Na počátku všeho stvoření nebylo nic, bylo pouze „*brahma*“⁹, vesmírná vibrace a chvění a také zlaté vejce, uvnitř kterého seděl Brahma – velký Stvořitel, jež dal vzniknout světu a rozehrál tak velkou božskou hru. A protože mu bylo smutno, nechal z poloviny vlastního těla stvořit překrásnou bohyni Sarasvatí. Ve starých indických mýtech se píše nejen o její kráse: „Sarasvatí měla tvář jako slunce, oči jako zářivé hvězdy, její vlasy se podobaly plynoucím řekám a tělo divokému větru.“¹⁰, ale i o její plachosti, stydlivosti a ostýchavosti před Brahmou. Sarasvatí před ním stále utíkala a Brahma ji stále pronásledoval, byl do ní vášnivě zamilovaný, a aby ji měl stále na očích a mohl sledovat všechny Sarasvatiny kroky, nechal na svém těle vzniknout ještě další tři hlavy, jež směřovaly na všechny světové strany a před jejichž pohledy nebylo úniku. Ani Sarasvatí se neměla již kam skrýt, neboť Brahmův zrak ji vždy odhalil, a tak svolila ke sňatku a stala se Brahmovou manželkou. Jejich rod se rozmnožil tak, že brzy osídlil celý svět.

Plachost, stydlivost a ostýchavost před muži a ochrana své cti a čistoty jsou v hinduistické společnosti považovány za ženskou přednost a žádoucí povahové rysy každé správné hinduistické ženy a manželky.

Žena hinduistka byla vždy považována především za matku a od malička byla k tomuto nelehkému úkolu vychovávána.

Už v dávných dobách se v Indii setkáváme s kultem plodnosti, ve kterém je uctívána bohyně Matka (Manasa), bohyně Země (Prthví) či Jitřenka (Ušas), symbol znovuzrození, plodnosti a krásy. Tyto feminní kulty uctívali jak původní obyvatelé Indie, tak árijské kmeny přicházející do Indie kolem poloviny 2. tisíciletí př. n. l.

Indické bohyně byly během utváření obsáhlého hinduistického pantheonu provdávány za své božské protějšky, se kterými plodily děti.

Mytologické příběhy o božských rodinách sepsané ve známé *Mahábharatě*¹¹ či *Rámajáně*¹² byly a jsou mezi věřícími hinduisty po celé Indii velice oblíbené. Božské páry a

⁹V nekonečném vesmíru se později spolu s Brahmou začali prosazovat ještě další dva bohové a to sice Višnu a Šiva, Višnu – působí ve vesmíru jako udržovatel života a Šiva ve správném okamžiku jako jeho ničitel, spolu s Brahmou tvoří tyto bohové tzv. Trimúrti – hinduistickou svatou trojici.

¹⁰ MARTÍNKOVÁ, Jana. *O zlatém vejci, Brahmovi a vesmírných světech. Mýty starých Indů*. Praha: Argo, 2010. s. 14.

¹¹ *Mahábhárata* – je považována za největší epické dílo světové literatury. Je složena v dvojverších zvaných šlóky a má jich víc než sto tisíc. Legendární světec Vjása, kterému tradice připisuje její autorství, je fiktivní postavou; Mahábhárata není dílem jediného člověka. Historikové odhadují, že vznikala v dlouhém časovém období asi 4. století př.n.l. do 4. století n.l. Rámec, do něhož jsou zasazeny různé epizody a vsuvky nejednotného charakteru, tvoří vyprávění o „velkém boji Bharatovců“ (to je volný překlad názvu celého díla), dvou spřízněných rodů, o nadvládu nad severní Indii; někteří badatelé se

božské rodiny žijí podobnými životy jako pozemšťané, procházejí podobnými problémy a často nacházejí velmi svérázná a dobrodružná řešení. Dodnes tyto příběhy neztratily na oblibě a mnohé z nich jsou i filmově zpracovány.

Každá ženská bohyně však nebyla jen mírumilovným ztělesněním matky ploditelky stojící vždy po boku svého manžela a ochraňující děti. Ženské bohyně byly také zpodobněním síly a moci, jako je tomu například u bohyně Kálí (Černá), která je spojována s krví a smrtí, nejvíce nečistými prvky v ortodoxním hinduismu. Jejím domovem jsou často pohřebiště a kremační gháty, je nositelkou smrti, ale v rámci koloběhu života i nového zrození je ničitelkou i ochranitelkou. V některých chrámech se jí dodnes nosí krvavé oběti. Kálí je zobrazována obvykle s deseti rukama, dlouhými rozčuchanými vlasy, vyplazeným jazykem od krve a s náhrdelníkem z lidských lebek kolem krku. Kálí se nestará o svůj zjev, poukazuje tak na pomíjivost všeho pozemského. Rozhodně tedy nejde o klidnou a mírumilovnou bohyni.

Jak vidíme, žena má v indické mytologii velice důležité místo a byla jak obávanou, tak milovanou. Žena je také velice oblíbeným tématem umělecké tvorby a to hlavně sochařské, jak můžeme vidět na výzdobě mnohých hinduistických chrámů, kde je v nejrůznějších podobách zobrazována opět nejčastěji jako symbol plodnosti.

Jako o domácí bohyni se o ženě vyjadřuje i *Mánavadharmašástra*¹³: „Ženy, mající šťastný úděl kvůli tomu, že rodí potomky, a hodné úcty, protože ozařují dům, jsou domácími

domnívají, že jádro díla je historické a že k podobnému boji skutečně došlo někdy kolem 8. století př. n. l. Z velkého soupeření vyjde vítězně pět synů Pánduových, kteří porazí své bratrance Kuruovce a nastolí v zemi spravedlivou vládu.

Mnohem větší prostor než tento rámec vyplňují v eposu volné epizody nebo i zcela samostatné příběhy, mýty a legendy a dokonce i části naučného a filozofického obsahu. Nejslavnější z nich je Bhagavadgita (Píseň Vznešeného), ponaučení o povinnostech člověka a bojovníka. Je nejpřekládanějším textem staroindické literatury. Bráhmanská redakce učinila z velmi oblíbeného eposu nástroj náboženské osvěty a z jeho hlavních postav ideály a vzory hodné následování. (Srov. KRÁSA, Miloslav; MARKOVÁ, Dagmar; ZBAVITEL, Dušan. Indie a Indové. Od dávnověku k dnešku. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 49-50)

¹² *Rámajána* – je se svými pětadvaceti slóky podstatně kratší a ucelenější. Jejím obsahem je původně hrdinské a milostné vyprávění o spravedlivém králi Rámovi, kterého i s jeho chotí Sítou a bratrem pošle intrika nevlastní matky do čtrnáctiletého vyhnanství. K jeho konci unese Sítu král démonů Rávana na ostrov Lanku ale Ráma ho s pomocí opičí armády porazí, vysvobodí svou choť a vrátí se do svého království na severu, kde se ujme vlády. Tradice označuje za autora Rámájany svatého poustevníka Válmikiho a je pravděpodobné, že muž tohoto jména skutečně pořídil její dochovanou verzi, i když byl spíše vysoce vzdělaným dvorním básníkem než světcem. (Srov. KRÁSA, Miloslav; MARKOVÁ, Dagmar; ZBAVITEL, Dušan. Indie a Indové. s. 50.)

¹³ *Mánavadharmašástra* (*Manuovská učebnice dharmy*) – nazývána též *Manumrti* (Tradice *Manuova*) je považována za velice staré dílo vznikající přibližně mezi druhým tisíciletím před našim letopočtem a druhým tisíciletím našeho letopočtu. Nese název podle Manua, o kterém se mluví jako o autorovi, badatelé však soudí, že autorů muselo být více. Domnívají se také, že *Manumrti* byla mnohokrát doplňována, upravována a také přepisována, přičemž samozřejmě docházelo k různým písařským chybám v textech, což vede k různým interpretacím a nejasnostem v některých částech spisu. Někteří badatelé soudí, že konečná forma *Mánavadharmašástry*, se kterou se setkáváme dnes, byla nakonec zredigována jediným člověkem.

bohyněmi štěstí; není tu žádný rozdíl. Žena v sobě spojuje rození potomstva, péči o narozené a každodenní starost o život. Potomstvo, dodržování dharmy, poslušnost, největší rozkoš i zajištění nebe sobě i předkům – to všechno závisí na ženě.“¹⁴

Bez přítomnosti ženy by se neobešlo ani mnoho domácích obřadů.

Árijská mužská populace, a to především bráhmani, však nestála o mísení se s domorodými obyvateli, a tak své ženy více a více střežila, kontrolovala jejich společenský a sexuální život, vytvářela řadu pravidel, která ženy omezovaly v osobním rozhodování, a utvářela ji závislou na muži.

Během 6. století př. n. l. se formují nová náboženství *džinismus*¹⁵ a *buddhismus*¹⁶, která dávala ženě možnost vstoupit na duchovní cestu, a tak některé, především v domácnosti nespokojené ženy, odcházely z domovů jako mnišky. Tehdejší mužská společnost byla tímto stavem nepříjemně zaskočena a přikročila ke snaze omezit do jisté míry ženskou svobodu.

Ani již zmíněná Dharmáštra nenechala nic náhodě a stejně tak, jak přirovnává ženy k domácím bohyním, píše i o jejich závislosti na mužích a špatných ženských vlastnostech: „Pohovořím [nyní] o odvěkých povinnostech muže a ženy, nacházejících se na cestě vytyčené dharmou, při jejich spojení i odloučení. Muži necht' ve dne v noci udržují ženy v závislosti na sobě, a protože lpí na smyslových požitcích, necht' je podrobí své moci. Otec ji ochraňuje v dětství, manžel ji ochraňuje v mládí, synové ji ochraňují ve stáří; není žena hodna samostatnosti. Hany je hoden otec, který ji včas neprovdá, hoden hany je manžel, který s ní v příhodný čas neulehne a hoden hany je také syn, zůstane-li matka po manželově smrti bez ochrany. Obzvláště musí být ženy ochraňovány i před nepatrnými špatnými sklony, neboť bez ochrany by uvrhly do zármutku obě rodiny. Spatřující v tom nejvyšší dharmu všech varn, snaží se chránit manželku manželé, byť byli slabí. Pečlivou ochranou své ženy ochraňuje [muž] své potomstvo, chování, vlastní rodinu a svou dharmu. Když manžel vstoupí do manželky, stane se zárodkem a narodí se tu [na světě]. Vždyť proto je nazývána májá, že se z ní opět narodí. Neboť žena porodí syna podobného muži, s nímž se pomilovala; proto necht' s péčí ochraňuje ženu kvůli čistotě potomstva. Nikdo nedokáže ochránit ženu násilím, ale může ji ochránit těmito způsoby: Necht' ji zapřáhne do shromažďování majetku a jeho vydávání, do čistoty, dharmy, vaření jídel a dohledu na domácí zařízení. Ženy, střežené

Manusmrti dává odpovědi na mnohé otázky týkající se soužití hinduistické společnosti. Mezi hinduisty je tradičně uznávána a všeobecně vážena a dodnes žije v hinduistickém podvědomí.

¹⁴Cit. *Mánavadharmašástra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manus Code of Law) kp.9,26-28; s. 154

¹⁵ *Džinismus* – více viz. str. 33.

¹⁶ *Buddhismus* – více viz. str. 26.

v domě spolehlivými muži, jsou nehlídané; ty však, jež se střeží samy, jsou dobře hlídané. Šest je věcí, které kazí ženy: pití, styk se špatnými lidmi, odloučení od manžela, cestování, spánek a pobyt v domě druhého. Neohlížejí se na krásu, nezáleží jim na stáří. Ať je sličný nebo ošklivý, pomilují se s ním jen proto, že je to muž. Běhání za muži, přelétavost myslí a nedostatek lásky jsou jejich přirozeností; zradí manžela, byť byly pečlivě střeženy. Poznav tuto jejich přirozenost, zrozenou už při stvoření Pánem tvorstva, nechť muž věnuje jejich střežení nejvyšší pozornost. Lože, sedadlo, šperk, milostnou touhu, hněv, neušlechtilost, zrádnou povahu, špatné chování – to vše přidělil manu ženám. Není žádný védský obřad s mantrami pro ženy; tak stanovil zákon. Neboť ženy postrádají mužnou sílu i mantry, jsou [samotná] faleš; tak bylo stanoveno. I ve védských textech lze nalézt mnoho takových výroků. Poslechněte si ukázkou z nich k poznání charakteru žen. „Nechť mi otec odepře semeno, jestliže má matka, podlehnuvší touze, byla svému manželovi nevěrná“ – tak zní jeden příklad. A jestliže jen v duchu uvažuje o něčem nežádoucím pro toho, kdo se s ní oženil, toto je považováno za dostatečné pokání za onu nevěru. Ctnosti, jaké má manžel, s nímž se žena spojí podle předpisů sňatkem, získá i ona jako při spojení řeky s mořem.“¹⁷

Vidíme, že indická žena je na jednu stranu velebena podobně jako mocná bohyně Matka a na straně druhé je podrobována přísnému dohledu a společenské pravomoci jsou jí téměř zcela odepřeny.

Nakonec se stalo obvyklým, že žena žila v ženské části domu, nesměla oslovovat své mužské příbuzné, mluvila s nimi skrze manžela. Ven z domu příliš nevycházela, a když to v některých případech bylo nutné, tak pouze s mužským doprovodem. Vše, co potřebovala, se zajišťovalo skrze manžela, ten jí musel povolit i návštěvu rodného domu. Pokud nesouhlasil, tak ženě nebyla návštěva umožněna, stávalo se také, že od svatby už nikdy neviděla svoje rodiče a sourozence.

Tomuto uzavírání žen se říká *parda* a doslova to znamená závoj, rouška anebo také sociální odloučení ženy od veřejnosti. Pochází původně z Íránu, kde prý muži byli tak žárliví, že své manželky zahalovali a nedovolovali nikomu, aby je spatřil. Když bylo potřeba je někam přepravit, byly převáženy celozakryté v celozakrytých vozech. V některých ortodoxních hinduistických rodinách je *parda* dodnes dodržována, své místo má ale hlavně mezi indickými muslimy vyznávajícími islám.

Vzhledem k tomu že je Indie sekulárním státem, můžeme si to vykládat jako omezování lidské svobody, což je také správně, ale Indie je také velice religiozní zemí a s religiozitou jde

¹⁷ *Mánavadharmaśāstra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manuś Code of Law) kp. 9, 1 – 22, s. 152 – 153.

ruku v ruce i udržování prastarých zvyklostí. Snaha o odstranění pardy bývá častým tématem ženských sdružení bojujících za rovnoprávnost žen v Indii.

Boj však není úplně jednoduchý, protože i v ženách samotných je tento zvyk hluboce zakořeněn a mnohé ho dodržují zcela dobrovolně a připadá jim samozřejmé a normální, že stráví většinu svého času mezi zdmi manželova domu.

Součástí pardy je také zahalování, které u hinduistů není tak striktní. Často nemají hinduistky závoj vůbec nebo mají přes hlavu jen ledabyly přehozený cíp svého sári, ale u muslimů je to zpravidla přísnější. V některých indických regionech, jako je například Hiderabad, je zahalování žen dokonce velice striktní a ženin oděv se zde neobejde bez roušky přes tvář (*niqáb* - dlouhý volný oděv s dlouhým rukávem, zakrývající vlasy i obličej závojem, ženě jsou vidět pouze oči).

Opět musím podotknout, že mnoho indických žen nemá tento zvyk týkající se přílišného zahalování rádo a vnímají ho jako ponížení. Je ale mnoho žen, které vnímají zahalování jako součást své víry a chtějí se zahalovat dobrovolně, cítit se tak chráněné před „nebezpečnými“ zraky mužů a „neposkvřněné“ cizími mužskými pohledy na jejich tvář či křivky rýsující se pod jiným než volným oděvem. Na tento pohled má právo pouze manžel.

Další věc, která může vést ženu k dobrovolnému zahalování, je utlumení vlastního sexuálního pudu, který brání v odevzdání se co nejhlubší víře v boha.

Kdyby si každá z žen mohla svobodně vybrat, co si přirozeně přeje, bylo by všechno v pořádku, ale mnoho z nich je donuceno manželovou ale i svou vlastní rodinou k dodržování pardy což je zásah do svobodného rozhodování.

O problémech spojených s tématem pardy se často píše i v indické, a to zejména ženské literatuře (literatura psaná ženami). Je to jeden ze způsobů, jak upozornit na to, že není něco v pořádku.

Jedním takovým literárním počinem je povídka od Subhadríkumáří Čauhánové s názvem „*Vesničanka*“¹⁸. Vypráví o dívce jménem Sóna, která pochází ze vzdělané a bohaté bráhmanské rodiny žijící na vesnici, je jedinou dcerou a je vychovávána bez obvyklých konvencí, má volnost. Rodiče se však rozhodnou provdat ji podle svého nejlepšího vědomí. Vyberou za ženicha muže pocházejícího z bohaté rodiny, která žije ve městě. Rodina je ale dosti konzervativní a vyžaduje od žen dodržování pardy. Sóna se vdávat nechce, ale nakonec pod tlakem rodičů, chtějících pro dceru jenom štěstí, ke sňatku dojde. Na dodržování pardy

¹⁸Srov. CAUHĀN, Subhadrā. „*Grāmīṇā*“. in: MARKOVÁ, Dagmar. *Zrcadlo Indie 20. století v díle hindských spisovatelek*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2011. s. 60.

není Sóna vůbec zvyklá, dělá jí problémy se přizpůsobit. Nakonec přesvědčená o tom, že chyba se nachází v ní samotné, napíše dopis na rozloučenou a spáchá sebevraždu.

Dodržování pardy však z indických domácností postupně mizí. Důvodem je často spolupráce žen na obživě rodiny. Mnoho indických žen chodí do zaměstnání a musí tedy opouštět dům a setkávat se s různými lidmi, a to i s muži, a komunikovat s nimi, mnohé z nich samozřejmě dodržují alespoň tu část pardy týkající se patřičného zahalování.

Podobná je situace žen na vesnicích. Ženy zde pracují na polích, starají se o dobytek a jsou tedy většinu času mimo stěny svého domu, ale snaží se být dobře zahalené, tak jak je v dané oblasti a rodině zvykem. Vyhýbají se kontaktu s opačným pohlavím, protože by mohly být považované za „neslušné“. Ve vesnických domech mnohde ani neexistuje ženská část domu, protože rodina má pouze malé příjmy a tudíž i malý dům. Zavítá-li však do domu nějaká mužská návštěva, sedí žena tiše v koutku se závojem přes obličej, a pokud dojde ke komunikaci mezi ní a návštěvou, děje se tak skrze manžela.

Dodnes je ale zvykem zakrývat tvář závojem hinduistické nevěstě při svatebním obřadu.

Když jsme při návštěvě Indie bydleli v jedné hinduistické rodině patřící ke kastě kšatrijů, ve staré čtvrti Váranásí, kde žili rodiče se svými třemi syny, jejich manželkami a dětmi, tak s námi v podstatě komunikovalo pouze mužské osazenstvo domu. Se mnou některá z manželek prohodila občas stydlivě pár slov, ale s mým manželem nemluvily vůbec. Když ho viděly, přehodily si přes hlavu cíp sáří a šly do kuchyně, kam jsme my jako bezkastovní Evropané nemohli, poněvadž bychom kuchyň rituálně znečistili. Tyto ženy trávily dny většinou doma, někdy chodily společně nakupovat na tržiště, ale obvyklé potřeby domácnosti, jako je nákup jídla a podobně, zajišťovali manželé. Někdy vyjížděly všechny společně na venkov za rodiči jedné z nich a to s sebou brávaly i děti. V obyčejných dnech se věnovaly péči o děti, domácím pracím, vaření a péči o domácí oltář, samozřejmě obsluhovaly staré rodiče svých manželů. Do zaměstnání nedocházela žádná z nich. Když byly samy doma bez manželů jen s tchánem a tchýní, zamykaly i hlavní vchod do domu, který býval jinak otevřený a kdokoli mohl vejít dovnitř. Strávili jsme v této rodině dva měsíce, působila na nás příjemně a spokojeně.

Tendence bojovat za práva žen zaznamenáváme už v období reformačního hnutí, bujícího v Indii na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Jedním takovým bojovníkem byl Rámmohan Ráj (1772-1833), který upozorňoval tehdejší indickou společnost na mnoho zkostnatělých a v praxi již neopodstatněných zvyků a předsudků. Dalším, snad ještě urputnějším prosazovatelem nových směrů, byl Kešabčandra Sen (1838-1884) zasazující se i o vyšší vzdělání pro dívky, které by jim otevřelo dveře k větší samostatnosti.

Vzdělání je u indických žen stále trochu problém. V roce 2010 bylo v Indii podle statistického úřadu UNESCO gramotných kolem 51,8% žen a 74%¹⁹ procent mužů. Gramotnost v tomto případě znamená, že žena umí číst a psát v některém z jazyků.

Nízká gramotnost žen je dána zpravidla tím, že rodiče mnohých dívek nepovažují vzdělání za důležité, a tak děvče neposílají do školy i přesto, že v Indii je školní docházka od první do páté třídy povinná, ale její nedodržování nikdo nijak nepostihuje. Dívky velice často odchodí pouze první dvě nebo tři základní třídy, kde se naučí základům čtení a psaní, pak se však stávají přínosnou pracovní silou pro rodinu, a to obzvláště na vesnicích a v chudých městských rodinách, kde již v útlém věku přispívají do rodinného rozpočtu vykonáváním nějakého drobného přivýdělku (například v rodině prادلáků roznášejí vyprané prádlo do rodin, od kterých za to dostávají drobné peněžní odměny). Do školy už se většinou nevrátí a během krátké doby zapomenou i to málo, co se tam naučily. Pak se stávají skutečně závislými na manželovi a jeho rodině.

Mezi středními vrstvami obyvatelstva patří vzdělání k běžnému standardu u mužů, ale čím dál častěji i u dívek a rodina si všelijak přivydělává, jen aby jejich dítě mohlo studovat a zajistit si tak skrze vzdělání lepší zaměstnání a tím pádem lepší živobytí a sociální statut.

Vzdělané dívky jsou navíc na sňatkovém trhu žádaným a prestižním „artiklem“, i když se mnohdy nepočítá s tím, že by se po svatbě žena věnovala svému oboru a docházela do zaměstnání. Vzdělaných žen a žen chodících do zaměstnání sice v Indii přibývá²⁰, ale hlavní ženská funkce je stát se matkou a to pokud možno hlavně synů, to je stěžejní.

Protěžování mužských potomků má několik důvodů. Jedním z nich je důvod čistě praktický. Povinností nejstaršího syna je postarat se ve stáří o své rodiče, a to především zajistit je materiálně, péče o jejich tělesné blaho je povinností synovy manželky. V Indii totiž pobírá penzi jen několik státních zaměstnanců, ostatní se musejí na stáří zajistit sami.

Syn je také pokračovatelem rodu a i on by měl mít minimálně jednoho syna, aby rod nevymizel.

¹⁹ UNESCO Institute for Statistics. Data centre. *Education (all levels) profile – India 2011*. [online] 2011 dostupné na: http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3560

²⁰ To se týká především žen z dnes již velmi početné střední vrstvy žijící hlavně ve městech, jsou často matkami „pouze“ jednoho či dvou dětí. Na vesnicích je práce žen většinou samozřejmostí, ženy z nízkých kast a ženy z chudých rodin pracovat musí, neboť je to pro rodinný rozpočet nutností, není výjimkou, že jsou pomocnou silou na stavbách či při budování silnic. (Srov. Knotková-Čapková, Blanka. Fórum 50 %. „Několik poznámek o postavení (nejen) indických žen“. [online] 2006-05-28 dostupné na: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-nekolik-poznamek-o-postaveni-nejen-indickyh-zen>

Dalším neméně důležitým důvodem je, že nejstarší syn tradičně vykonává na spalovacím ghátu u posmrtné hranice svých rodičů pohřební rituál a zajistí jim tak lepší znovuzrození v příštím životě.

V neposlední řadě hraje velkou roli v prosazování mužských potomků také takzvané věno pro nevěstu. Rodina, která chce dobře provdat dceru, jí musí přichystat bohaté věno a to bývá problematické, zvláště v případě nemajetných rodičů a obzvláště v případě, že dcer je více než jedna. Úměrnost je v tomto případě neúprosná, platí, že čím lepší ženich, rozumíme tím bohatý, s dobrým perspektivním zaměstnáním a mnoha hmotnými statky, tím nákladnější je věno. Rodiče na věno pro dceru dlouhá léta šetří, nebo si na něj dokonce půjčují peníze, snaží se dceru provdat do co nejlépe situované rodiny a tím zajistit i sobě lepší podmínky na stáří. Indická svatba není záležitostí pouze ženicha a nevěsty, je to uzavření jakési smlouvy mezi oběma rodinami, jak ženichovou tak nevěstinou.

Oficiálně je požadování věna od roku 1961 ze zákona zakázáno, ale tradice si vždy nějakou cestu najde, aby nevymizela.

Mnozí Evropané se podivují tomu, že v dnešním 21. století jsou ještě stále sňatky dvou lidí dohadovány rodiči, ale v Indii tomu tak je i nadále a to ve většině případů. Rodiče se samozřejmě snaží vybírat partnera pro své dítě co nejsvědomitěji s přihlédnutím k charakterovým vlastnostem a případným požadavkům, které jsou na budoucí protějšek vznášeny. Není dokonce ani nijak neobvyklé, že budoucí manželé se poprvé setkají až v den svatebního obřadu. I když se časy mění a mladí lidé si hledají své partnery sami, mají k tomu více příležitostí nežli jejich rodiče či prarodiče, protože čím dál více dívek studuje například na vysokých školách a mají tedy příležitost najít si partnera samy. V neortodoxních, řekněme moderních rodinách pak proti jejich sezdání nikdo nic nenamítá, jsou to většinou rodiny patřící do středních vrstev obyvatelstva.

I když některé rodiny jsou opravdu striktní, jak již bylo řečeno, manželství je spojením dvou rodů a často pod záminkou získání různých profitů ze sňatku svých dětí a to ze strany obou rodin – například propojení dvou úspěšných rodinných firem. Máme v Dillí přátele, kteří úspěšně podnikají v obchodní činnosti a zabývají se i vývozem do Evropy. Když jejich mladší syn studoval vysokou školu, zamiloval se do své spolužačky, oznámil to doma a byl oheň na střeše, protože rodině tato dívka nepřípadala vůbec vhodnou partnerkou pro syna a ani spřízněnost s její rodinou by nebyla tím správným strategickým krokem. Navíc rodiče už měli pro syna vybranou nevěstu. Nedalo se nic dělat, syn ukončil vztah se svou spolužačkou a podrobil se přání rodiny, která mu dala jasně najevo, že pokud bude trvat na svém, přijde o veškerou rodinnou podporu a zázemí. Podle všeho to vypadá, že manželství jim funguje

výborně, tak jako ostatně většina indických manželství. Nebo se nám to pouze zdá vzhledem k nízké rozvodovosti?

Mánavadharmaśāstra píše k výběru ženicha toto: „Znamenitému, sličnému, jí podobnému nápadníkovi necht' dá [otec] podle předpisu dívku, i když ještě nedosáhla patřičného věku. Lepší je však, aby i dívka dosáhnuvší už pohlavní dospělosti zůstala až do smrti doma, než aby ji provdal za bezectného muže. Tři roky necht' dívka čeká, když dosáhla pohlavní zralosti, po této době necht' si však získá sobě podobného manžela. Najde-li si sama manžela, pokud jí ho nedali, nedopustí se žádného hříchu ona ani ten, koho si vyhledá. Necht' však dívka, jež si sama zvolila manžela, nevezme žádný šperk od otce, matky nebo bratra; kdyby si jej vzala, byla by to krádež.

Necht' také ten, kdo si vezme dívku, jež už měla měsíčky, nedává [jejímu] otcí cenu za nevěstu, neboť ten překročil svá vlastnická práva, zkrátiv její plodné období.

Třicetiletý necht' se ožení s dívkou dvanáctiletou, jež okouzila jeho srdce, a čtyřicetiletý s osmiletou; a je-li ohrožena dharmu, rychle. Jako dar bohů dostane manžel manželku a ne z vlastního přání; vždy necht' ji ctnostnou živí, vyvoláváje tím libost bohů. Ženy byly stvořeny, aby rodily potomky, a muži, aby udržovali rod; proto jim písma stanovila společnou dharmu.“²¹

Nevěsta většinou odchází do domu svého manžela, kde žijí společně s manželovými rodiči (kmenová rodina) a někdy i s dalšími manželovými bratry a jejich manželkami a dětmi (rozšířená rodina), dnes už však přibývá i rodin, které žijí samostatně, to znamená pouze rodiče se svými dětmi. Klasická velkorodina, v níž bydlelo všechno příbuzenstvo pohromadě, už téměř neexistuje. Vymizela hlavně ve městech, kde stísněné bytové podmínky vedly přirozeně k jejímu rozpadu, ale příbuzní žijící společně v jednom městě mají zpravidla tendence usazovat se blízko sebe.

Provdat dívku, která není plnoletá, tak jak doporučuje Mánavadharmaśāstra, aby nebyl ukrojen ani kousek z jejích plodných dní, je již v Indii zákonem zakázáno, ale není to zdaleka důsledně dodržováno a to opět hlavně na vesnicích, kde obyvatelé nemívají ani rodné listy a zjistit opravdový věk ženicha a nevěsty může být skoro nemožné.

Zákony o manželství z roku 1954 a 1955 však ukládají minimální věk nevěsty osmnáct let a ženicha dvacet jedna let.

²¹ *Mánavadharmaśāstra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manuś Code of Law). kp. 88 – 96, s. 158 - 159

Dříve nebylo ničím zvláštním provdat dívku ještě v dětském věku, ta zůstávala zpravidla po sňatku v domě svých rodičů do doby, než dosáhla pohlavní zralosti a byla schopna plodit potomstvo.

V již výše zmíněném zákoně o manželství byl povolen civilní sňatek, který umožňuje uzavřít manželství například mezi mužem a ženou z „kastovně nesourodých poměrů“, jejichž rodiny by manželství jinak nepodpořily.

Také bylo zrušeno mnohoženství (mezi indickými muslimy je však ve výjimečných případech stále praktikováno) a bylo uzákoněno, že rozvod, o který může zažádat jak muž tak žena, bude též řízen civilním zákonem a nikoliv náboženským. V té souvislosti je také zmíněno vyplácení alimentů.

Mánavadharmaśāstra, která se v Indii stala tolik vyhledávanou a autoritativní knihou, píše o tom, jak by se měla chovat manželka v kapitole O dharmě žen: „Ať už je to dítě nebo mladá dívka nebo stařena, necht' nikdy ani ve svém vlastním domě nedělá nic nezávisle. V dětství necht' podléhá otcí, v mládí manželovi a jestliže manžel zemře, synům. [Nikdy] necht' nepožívá nezávislosti. Necht' se nesnaží odloučit se od otce, manžela nebo synů, neboť odloučením od nich uvrhla by obě rodiny v opovržení. Stále ať je milá, v domácí práci obratná, [domácí] potřeby necht' udržuje v čistotě a ve výdajích necht' není rozmařilá. Necht' je poslušná toho, jemuž ji dal otec nebo s otcovým souhlasem bratr, dokud je naživu, a když zemře, zůstane mu věrná. Při svatbě se pro požehnání koná vzývání a pradžápatiovský²² obřad a její vydání je důvodem [předání] moci nad ní [manželovi]²³. Manžel, který se podrobil svatebnímu obřadu, budiž vždy dárce jejího štěstí, ať už je [žena] v plodném či neplodném období na tomto i onom světě. Dobrá žena necht' uctívá vždy manžela jako boha, i když se chová špatně, je zhýralý a bez dobrých vlastností. Pro ženy není žádná samostatná oběť ani svatý slib ani půst²⁴. Jen poslušnost manželovi povznese ji do nebe. Správná žena touží být ve stejném světě, jako je ten, kdo si ji vzal, ať už je naživu nebo zemřel, a nedělá nic, co by mu bylo nemilé.“²⁵ Tato kapitola odpovídá indické představě o dokonalé manželce, která je běžně zvána termínem *pativrata*.

Několik tisíc let je na světě Mánavadharmaśāstra a je součástí indického myšlení. Mnozí indiští muži se ve jménu těchto tradic chovají k ženám tvrdě a nespravedlivě, ale i

²² Pradžápati – ze sanskrtu, dosl.: „pán tvorů“ (Srov. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní...s.* 349)

²³ Tj. předání moci nad dívkou otcem manželovi.

²⁴ Bez závislosti na manželovi.

²⁵ *Mánavadharmaśāstra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manus Code of Law). kp. 99, s. 147 - 156

mnohé ženy se sami k sobě a mezi sebou chovají ve jménu těchto tradic velice tvrdě a bez vzájemné empatie. Je nesmírně těžké a v mnohých ohledech se zdá být až nemožné změnit nastavení mysli, která se těmto zvyklostem v chování učila po mnoho generací, taková mysl se brání změnám, protože z nich cítí nejistotu a nedůvěru.

Ještě pár řádků ze současného indického dění.

Právě v těchto chvílích (prosinec 2012) probíhají v Indii mohutné protesty proti špatně nastavenému systému sloužícímu k ochraně žen.

Nedávno totiž byla brutálně znásilněna a zbita mladá žena (studentka medicíny) šesti muži, a to během jízdy autobusem. Vracela se se svým přítelem z kina. Na následky tohoto brutálního napadení nakonec zemřela.²⁶

V souvislosti s tímto znásilněním vypul na povrch další podobný případ teprve sedmnáctileté dívky, která po otřesném zážitku spáchala sebevraždu oběšením. Tuto dívku zneužili čtyři muži a vyšetřující policista jí doporučil, aby se vzdala volání po spravedlnosti, pokud nechce mít další problémy a raději si jednoho z útočníků vzala za manžela.²⁷

V Indii je znásilňování žen, osahávání a jiné obtěžování mající sexuální podtext poměrně rozšířené, ani únosy žen a mladých dívek nejsou zcela ojedinělé, a tak indické ženy volají po větší důslednosti při vyšetřování takových případů a požadují uznání svých práv a své vlastní autonomie.

Většina případů spojených se sexuálními útoky a obtěžováním se vůbec nedostanou na světlo veřejného dění, protože oběti je často ze strany útočníka nebo celé jeho rodiny vyhrožováno, aby proti němu nijak nepostupovala a nežádala spravedlnost, nebo bude mít ona případně i celá její rodina velké problémy. Jde hlavně o to, aby útočník a jeho rodina nebyla zahanbena a takto k tomu velice často přistupují i vyšetřující policisté. Dokonce není ani málo případů, kdy je sama oběť vlastní rodinou pranýřována a je jí vytýkáno, že si za to může přeci sama, protože k danému činu útočníka sama vyprovokovala nevhodným chováním. V úplně extrémních případech ji vlastní rodina nějakým způsobem sprovodí ze světa, zpravidla tak, že ji zapálí či uškrtní jako trest za to, že přivedla svou rodinu do hanby.

Indické ženy chtějí spravedlnost, chtějí být živými bytostmi se svými právy a svobodou za sebe rozhodovat, nechtějí být majetkem svých či manželových rodin. Tento boj, jehož se v dobrém slova smyslu účastní i mnoho indických mužů, je našemu evropskému myšlení

²⁶ BBC News India. *Protests in India after Delhi gang-rape victim dies*. [online] 2013-12-29. dostupné na:

<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-india-20863707>

²⁷ iDnes.cz. *Znásilněná indická žena zemřela, rozhořčení lidé vyšli do ulic*. [online] 2013-12-29. dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/znasilnena-indka-zemrela-0xh-/zahranicni.aspx?c=A121229_065400_zahranicni_jj

pochopitelný, ale opět zde musíme připomenout fakt, se kterým bude mít naše evropská mysl problém. A sice to, že se najde mnoho indických žen, které považují takovéto případy za následek špatného ženského chování a za součást své karmy. Po těchto dvou brutálních případech znásilnění, které se staly snad celosvětově známé, byl indickou vládou zpřísněn zákon postihující sexuální obtěžování a znásilňování žen. Byla také zřízena bezplatná telefonní linka pro ženy, fungující 24 hodin denně, kam můžou zavolat ženy, které mají obdobné problémy. Linka je zároveň napojena na policejní stanice.

Ještě bych měla zmínit pověstnou indickou mužskou žárlivost, která je příčinou mnohého domácího násilí páchaného na ženách a dokonce je častou příčinou, kvůli které indiští muži zavraždí svou manželku.²⁸ Domácí násilí je v indických domácnostech, dalo by se říci, na denním pořádku. Nejen žárlivost však vede indické muže a hlavně indické manžele k páchání zločinu na ženách a svých manželkách, častou příčinou je také pocit nedostačujícího věna nevěsty. Požadovat po nevěstě, respektive po její rodině věno, je věcí, která je v Indii od roku 1961 zakázána ze zákona, ale v praxi je běžně praktikována. Pokud má manžel nebo jeho rodina pocit, že nevěsta jim přinesla malé věno, dopouštějí se na ní týrání a požadují po její rodině ještě závdavek, někdy toto týrání vyústí právě až ve vraždu. Děje se tak nejen v hinduistických obcích, ale i v muslimských.²⁹

²⁸ Srov: The Indian Express. „*Sakinaka double murder: Accused went 'insane with jealousy', say cops*“. [online] 2013-06-23. dostupné na: <http://www.indianexpress.com/news/sakinaka-double-murder-accused-went--insane-with-jealousy--say-cops/1056612/#sthash.Cpms2kFx.dpuf>

Srov: The times of India. „*Jealous husband attacks wife*“. [online] 2012-07-12. dostupné na: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-07-11/kolkata/32632040_1_sonali-illicit-affair-wife

Srov: US National Library of Medicine. National Institute of Health. „*Marital murders -- the Indian reality*“. [online] 1993-02-01. dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12286351>

Srov: The Times of India. „*Infidelity, suspicion major causes of women's murders*“. [online] 2008-12-28. dostupné na: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2008-12-21/chennai/27950236_1_murders-husbands-vijayakumar

²⁹DHANRAJ, DEEPA. „*Invoking Justice*“. INDIE. 2011. Dokumentární film promítaný v ČR roku 2012 v rámci festivalu Jeden svět.

1.2 Islám

Islám - (podstatné jméno slovesné od arabského slovesa *salama* – podrobit se, odevzdat se Bohu, dosáhnout stavu míru). Světové náboženství s více než 1 miliardou vyznavačů. Vznikl počátkem 7. stol. ve střední Arábii jako přísně monoteistické učení (jedinost boží), které zvěstoval prorok Muhammad Ibn Abdulláh (asi 570-632) nejprve v rodné Mekce a od vynuceného odchodu (622 hidžra) v Medíně. Navazuje na judaismus, východní proudy křesťanství a na staroarabské prvky (*ádát, džáhilja, Ka'ba*, pouť do Mekky). Základem islámské víry je, že bůh je jeden (*tawhíd*) a Mohammed je jeho posledním prorokem. Posvátnou knihou je Korán, obsahující slovo boží. Pět sloupů víry - termín islámské právní vědy označuje pět hlavních povinností věřícího: vyznání víry, provádění pěti denních modliteb, dodržování 30denního půstu o měsíci ramadánu, poskytování předepsané almužny a pouť do Mekky.³⁰

První muslimové začali do Indie přicházet pravděpodobně z Jemenu. Byli to arabští obchodníci, kteří se svými loděmi přistávali u jižního pobřeží indické Kéraly kolem roku 714 po Kr. Jejich usazování v Indii nemělo žádný násilný charakter, poklidně se sžívali s místními zvyky a obyvateli.

Ženili se s indickými dívkami zpravidla z nižších kast, což bylo výhodné pro obě strany – indická nevěsta získala většinou dobře zajištěného manžela, který nepožadoval věno, protože to není u Arabů zvykem, naopak ještě za nevěstu rodičům zaplatil a pro arabského obchodníka to mělo výhodu, že za indickou nevěstu zaplatil mnohem nižší sumu, než by zaplatil doma za arabskou nevěstu.

Velice významnou roli v příchodu muslimů na indický subkontinent sehráli Turci, jejichž vpády za účelem obohacování se, neměly ani trochu mírumilovnou formu, jak tomu bylo na jihu Indie. Přicházeli na sever Indie se svou mnohonárodnostní muslimskou a dobře organizovanou armádou, která se skládala převážně z Turků, Peršanů, Afghánců, Tatarů a Mongolů. Indie byla v té době rozdrobena na malé státečky a panství, která byla často proti sobě zneprátena, a tak byla tato malá území snadnou kořistí pro tureckou dobovačnou armádu. Postupně se v Indii začali usazovat a ovládat ji. Mocenské boje o vládu v Indii probíhaly zejména mezi Turky, Afghánci a Peršany. Z té doby se traduje, že Afghánci a Turci byli svaly muslimské Indie a Peršané jejím mozkiem.

Počátkem 13. století již můžeme mluvit o muslimské komunitě v Indii. Muslimští vojáci (pěšáci) se ženili s hinduistickými dívkami a ty se obracely na islám, i když s sebou do své nové muslimské domácnosti přinášely mnohé lidové hinduistické zvyky, týkající se většinou

³⁰ Srov. PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus Křesťanství Islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. s. 564-565.

početí dítěte, období těhotenství a jeho narození. Hinduistický kult matky tedy nevyumřel ani po jejich obrácení se na islám.

Musíme však poukázat na to, že přestupování na islám nemělo vždy zdaleka takto mírumilovnou formu, mnohdy bylo pro hinduisty velice bolestné a strastiplné. V 15. století byl například násilně obrácen na islám celý Kašmír.³¹

O mírumilovné šíření islámu se postarali takzvaní *súfijové*, kteří vnášeli do indického islámu mystické prvky, sedávali v meditaci, věřili v moc a energii různých kamenů a drahokamů, oslavovali boha zpěvem a poukazovali na osobní vztah boha a člověka, na lásku k bližnímu a rovnost všech před bohem, vnášeli tedy do islámu to, co tam mnohým hinduistům chybělo – osobní hřejivý vztah k bohu. Mnozí takoví súfijové byli po své smrti uctíváni jako světcí a k jejich hrobům se konaly náboženské poutě, které jsou mimo jiné i velice významnou složkou hinduismu. Toto uctívání světců je trnem v oku ortodoxním vyznavačům islámu, vyznavačům jednoho jediného boha, neboť to pro ně hraničí s přidružováním k bohu (*širk*). Súfismus je tedy jakousi spojnicí mezi islámem a hinduismem. Súfismus je v Indii dodnes velice populární. Oblíbené jsou muslimské zpěvy *qawwali*, které můžete vidět a slyšet například každý čtvrtek v mešitě Nizamuddin v Delhi.

Mnoho Indů z nízkých hinduistických kast přecházelo na islám dobrovolně, a to v celých houfech, aby se zbavili kastovního břemene. Islám jako takový nemá kastovní systém, indický islám je však v mnohém velice specifický a jedním jeho specifikem je právě kastovní systém, který se do indického islámu vloudil pod vlivem hinduismu, není však zdaleka tak rigidní jako ten hinduistický, i když například mezikastovní nebo spíše meziskupinové sňatky nejsou běžnou praxí. Hinduisté z nízkých kast přestoupivší na islám mají nižší společenské postavení v muslimské komunitě.

Základní kastovní rozdělení indických muslimů je na *adžláfy* a *ašráfy*. Adžláfové jsou muslimové indického původu a Ašráfové jsou muslimové neindického původu, ti, jejichž předci přišli právě většinou s tureckými vojsky. Od tohoto základního rozdělení se odvíjí další kastovní či skupinové dělení, přičemž Ašráfové poukazují na jakousi svoji muslimskou čistotu a nadřazenost, většinou tvoří muslimskou elitu. Jsou mezi nimi vzdělanci a bohatí statkáři, i když v dnešní době už těžko můžeme mluvit o jejich neindickém původu, během staletí jim nezbývalo nic jiného, než se ženit s indickými, potažmo hinduistickými, dívkami. Mnozí z indických muslimů se také snažili vyšvihnout se mezi tuto elitu, šířili kolem sebe mýty o svých neindických předcích a napodobovali chování neindických muslimů. Zní to dosti podobně jako *sanskrtizace* mezi nízkými hinduistickými kastami, které se snaží

³¹Srov. KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 155-176.

napodobovat zvyky a obyčeje vysokých hinduistických kast a zbavit se tak svého nízkého kastovního postavení alespoň z té vnější stránky.

S přestupem k islámu také souvisí přejmenovávání hinduistů, ti si samozřejmě brali muslimská jména.

Jak známo, v Indii panuje na mnohých místech řevnivost a nepřátelství mezi hinduisty a muslimy vyplývající z dlouhodobé nadvlády muslimů nad převážně hinduistickou Indií a také z toho, že muslimové jsou hinduisty často vnímáni jako „nepraví“ Indové. Nad touto situací se výstižně pozastavuje M. A. Baig a říká: „Je třeba chápat, že muslim patří k nadnárodní komunitě, hinduista k subnacionální kastě. Pro muslima je soused-hinduista spoluobčanem, ale Alžířan, Indonésan a dokonce Pákistánec bratrem. Pro hinduistu je soused-muslim spoluobčanem, ale příslušník téže kasty na druhém konci Indie bratrem. Psychologicky je epicentrum islámu Mekka za hranicí Indie, epicentrem hinduismu Benáres v Indii.“³²

Roku 1930 se dokonce básník a filosof Muhammad Ikbál nechal slyšet, že by bylo dobré vytvořit muslimský stát uvnitř Indie, a to na základě národnostních rozdílů, tak jak se to povedlo Bangladéši, která se odtrhla z těchto důvodů od Pákistánu. Již v Ikbálově době však nemůžeme mluvit o národnostních rozdílech. Pouze necelých 10 % indických muslimů má prokazatelně neindické předky³³, proto tento návrh nebyl nikdy uskutečněn.

Dalším důvodem, proč dochází k potyčkám mezi muslimy a hinduisty, je další muslimské specifikum a to je muslimský zákoník – náboženské právo, podle něhož se řídí mnohé záležitosti indických muslimů i přesto, že Indie je sekulárním státem a platí zde tedy sekulární zákoník, který je pro všechny stejný. Jenomže indiští muslimští fundamentalisté jsou velice choulostiví na vměšování státu do záležitostí indického muslimského práva vycházejícího z islámského práva *šaria*. Ta je velice důležitou součástí jejich identity, kterou si pečlivě pěstují, protože se cítí být ohrožováni hinduistickou většinou.

Indická vláda musí být tedy velice ostražitá a citlivá v otázce sekulárního práva versus muslimské náboženské právo, aby nerozvířila nějaké náboženské nepokoje.

Nejvíce křiklavé záležitosti se týkají například otázky mnohoženství, které je sekulárním právem zakázáno, ale muslimské náboženské právo povoluje mužům mít čtyři manželky, což vyvolává u hinduistů nelibost hlavně z toho důvodu, že Indie se dlouhá léta snaží o plánování rodiny a snížení přírůstků. Mnoho hinduistů dává najevo své obavy z toho,

³²Cit. BAIG, M. R. A. *The Muslim Dilema in India*. New Delhi. 1974. in: KROPÁČEK Luboš, GOMBÁR Eduard, MARKOVÁ Dagmar, OBUCHOVÁ L'ubica. *Variace na Korán. Islám v diaspoře*. Praha: Akademie věd České republiky, Orientální ústav, 1999. s. 131

³³Srov. KROPÁČEK Luboš, GOMBÁR Eduard, MARKOVÁ Dagmar, OBUCHOVÁ L'ubica. *Variace na Korán. Islám v diaspoře*. Praha: Akademie věd České republiky, Orientální ústav, 1999. s. 27 a s. 116

že když muslimové mohou mít čtyři manželky, brzy se tolik rozrostou, že z Indie bude zanedlouho muslimský stát (počet muslimů z celkového počtu obyvatel je 13,4%)³⁴. Statistiky prokázaly, že to rozhodně nehrozí, navíc praxe je taková, že indický muslim má maximálně dvě manželky a to ještě velmi zřídka. Důvodem, pro který se zpravidla znovu ožení, je velice často neplodnost první ženy, nebo úmrtí bratra a sňatek s jeho pozůstalou manželkou, tedy jeho švagrovou.

Rozhodně však indická vláda striktně zakázala provdávání dívek mladších 18-ti let. V roce 1939 rozhodla také indická britská vláda o tom, že žena má právo na rozvod z vlastní vůle a to žena jakéhokoliv vyznání, dále pak například v roce 1986 vznikla velice důležitá novela zákona, podle níž má rozvedená žena nárok na výživné.

Muslimská ortodoxie má mnoho práce nejen s hájením muslimského zvykového práva, ale také s bojem proti pronikání hinduistických zvyklostí do muslimských rodin. Upozorňuje například na velké oslavy při příležitosti narození syna a příliš okaté zklamání z narození dcery, poukazuje na to, že vzhledem k preferování sňatků mezi bratranci a sestřenicemi je velké štěstí přivést na svět dceru.

Dále pak se pozastavuje nad obyčejem zásnub, během nichž se domlouvá výše věna, které musí nevěsta přinést do ženichovy rodiny. Tradice věna se nikde jinde v muslimských zemích nevyskytuje a v perštině a arabštině pro to neexistuje ani vhodný název.³⁵

Pod hinduistickým vlivem se do indického islámu také dostalo neblahé smýšlení o znovuprovádání vdov a rozvedených žen, což pro tradiční islám není nic neobvyklého. Většina přejetých hinduistických zvyklostí bohužel znevýhodňuje hlavně ženy.

V kapitole hinduismus jsem již zmiňovala problematiku pardy. Muslimské ženy v mnohých indických muslimských oblastech chodí skutečně zahalené od hlavy k patě, jsou jim vidět pouze oči. Na druhou stranu je velice zarážející vidět takto zahalenou ženu, jak na ulici odhalena a všem na očích kojí malé dítě.

O tom, jak se má chovat a zahalovat indická muslimka a o tom, co je pro ni vhodné a nevhodné píše řada a řada normativních příruček.

Jednou takovou příručkou je „Islámský život“ (Islámí zindagi) od *maulana* (oslovení pro váženou osobu ať už duchovní či světskou) muftí Ahmada Jár Chána z roku 2005, kde se o pardě píše například toto: „Žena je bohatstvím domova a bohatství bývá skryto a uloženo

³⁴Srov. BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

³⁵ Mahr – Částka, kterou ženich, resp. Jeho rodina dává nevěště. (Cit. PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus Křesťanství Islám* s. 588.)

doma. Každému ho ukazovat, to s sebou nese riziko, že by mohlo být ukradeno. Stejně tak ženu je nutné schovat a neukazovat ji druhým. Žena doma je stejná jako květina na zahradě a jen na zahradě se květina zelená, jestliže ji někdo utrhne a odnese pryč, tak uvadne; stejně tak je pro ženu zahradou její dům a její děti. Bez důvodu ji neodnášejte, jinak uvadne. Ženské srdce je velmi jemné a rychle přejímá veškeré vlivy, proto byly ony nazvány křehkými nádobami, proto jsou také u nás ženy nazývány něžným pohlavím a křehké věci ukládáme daleko, aby se nerozbily. Pohledy cizích jsou pro ně těžkými kameny. Proto je před cizími chraň. Žena je ctí svého muže, otce, dědy (z otcovy strany) ba i celé rodiny; můžeme ji přirovnat k bílým šatům. Ta nejobyčejnější skvrna září na bílých šatech už z dálky a pohledy cizích jsou zle vypadajícím poskvrněním, a proto je (ženy) od těchto skvrn držte co nejdál. Největší chválou ženy je, když její pohled neulpí na nikom jiném kromě jejího muže.³⁶ Dále se zmiňuje o tom, před čím je velice důležité chránit své ženy a dcery: „A přátelé, chraňte své dcery a ženy před třemi věcmi: První jsou romány, druhé vzdělávání na koleji a ve škole. Třetí věcí je divadlo a kino. Neboť tyto tři věci jsou pro dívky smrtícím jedem. Dnešní dívky jsou velmi drzé, svobodomyšlné a nestydaté, a to všechno právě kvůli těmto třem věcem.“³⁷ „V této době je situace taková: děvčata chodící do škol a kolejí, když jdou ráno či večer ulicí, tak jsou oblečeny do barevných šatů, žertují mezi sebou, mluví velmi hlasitě, jsou navoněné a mají šál sundaný z hlavy, a tak se zdá, že snad do Indie přišla Paříž! A ti, jež mají soucitné srdce, nad tím roní krvavé slzy.“³⁸ „Nepřišel jsem na to, proč je dívkám zapotřebí tak příliš studovat. Naučte je jen ty věci, ze kterých sestává jejich práce. Všechny jejich výdaje bude mít na starosti manžel, tak jaký je z toho studia užitek?“³⁹

Situace indických muslimek se velice různí regionálně, jen v málo případech ji můžeme však považovat za uspokojivou a to ve smyslu rovnoprávných příležitostí muže a ženy.

³⁶ Cit. POMKLOVÁ, Jana. „Parda indických muslimek očima ortodoxních duchovních.“ *Nový Orient*. 61/3, 2006. s. 35–38

³⁷ Cit. Tamtéž 35-38

³⁸ Cit. Tamtéž 35-38

³⁹ Cit. Tamtéž 35-38

1.3 Sikhismus

Musím se také zmínit o jednom z nejmladších světových náboženství a tím je sikhismus⁴⁰, který od samého prvopočátku stavěl ženy na významné místo a nepřihlížel jim podřízenou roli tak, jak je tomu v hinduismu i islámu. Jeho zakladatel guru Nának od prvopočátku hlásal rovnost všech lidí před bohem, jedna z jeho řečí zní:

*Z ženy jsme zrozeni, z ženy počati,
S ženou zasnoubeni, s ženou sezdáni.
Žena je náš přítel, díky ní jdou civilizace dál.
Když žena zemře, je postrádána.
Jen skrze ženu je zachován řád.
Proč nazývat podřízenou tu,
Z níž všichni velcí jsou zrozeni.⁴¹*

Sikhismus tedy ženu nijak neomezuje, nepožaduje po ženách dodržování *pardy*. Přehození šátku přes hlavu je zvykem pouze při vstupu do gurudváry a je vyjádřením pokory. Jinak ho ženy nosit nemusí.

Odsuzuje také upřednostňování mužských potomků v rodině a nepovažuje ženu za nečistou a nehodnou vstupu do chrámu v období menstruace, tak jak je to zvykem v hinduismu i islámu, kdy žena musí každoměsíčně vykonávat rituální očištnou koupel, aby

⁴⁰ *Sikhismus – zakladatelem* je guru Nának (1469-1538), vznikl v Indii v oblasti Paňdžábu, kde dodnes žije většina vyznavačů sikhismu (Sikhové). Narazíme na ně však i ve Spojených státech, Anglii či Honkongu, kde většinou velice úspěšně pracují. Je totiž typické, že snad každý sikh dělá každou činnost s maximálním nasazením všech svých sil, a proto jsou Sikhové tolik úspěšní ve svých zaměstnáních, na studiích, ale i ve sportu. Vždyť mezi hlavní ideály jejich víry patří Víra v jediné Nejvyšší Jsoucno (které není zobrazováno), úcta k práci, rovnost všech (sikhismus tedy neuznává žádné kastovní rozdělení), služba a společenství. Sikhové také působí v hojně míře v indické armádě, kde mívají vysoké hodnosti, jsou vynikajícími lékaři a v neposlední řadě se velice dobře orientují v informačních technologiích. Sikhové jsou tedy, i přesto že tvoří pouze dvě procenta obyvatelstva Indie, jejím viditelným článkem. Není tedy divu, že každý sikh má ve svém příjmení přízvisko *Singh*, což znamená lev a každá žena *Kaur* a to znamená princezna. Viditelnými znaky každého sikh jsou turban, pod kterým mají dlouhé vlasy a plnovous (symbol pomíjivosti), hřeben (jako znamení čistoty), ocelový náramek na pravém zápěstí (symbol síly), volné šortky (tzv. *kačchá*) a mečik neboli *kirpán* (symbol boje za pravdu a proti všemu nespravedlivému), tyto vnější znaky se vztahují i na ženy a i je potkáte s mečíkem. Hlavním posvátným místem sikhismu je Zlatý chrám (Harimandir) v Amritsaru (Jezero nektaru), kde také dlí posvátná kniha sikhismu *Guru Granth*, bez ustání je zde slyšet posvátnou hudbu (kírtan), která oslavuje jedinstvo Nejvyššího Jsoucna. Většina gurudvár (sikhská modlitebna, od slova *dvára* neboli dveře vedoucí k osvětlení) je stavěna na motivy Zlatého chrámu. Většina gurudvár vypadá takto: jsou vybaveny nádrží, kde je možné se vykoupat, osvěžit či jen tak posedět, společnou jídelnou, kde je možné se zdarma najíst a prostornou modlitebnu, ve které je každý vítán. Důležitou složkou sikhismu je také tak zvaná Chálsa (Čistí), elitní bojová jednotka sikhů, kteří přísahali, že budou věřit v Nejvyšší Jsoucno, nebudou dělat jakýchkoliv rozdílů mezi lidmi, ať jsou jakéhokoliv vyznání, barvy pleti či sociálního postavení, budou pomáhat chudým a slabým a bránit svou víru.

⁴¹ Cit. KAUR SINGH, Nikky, Guninder. *Sikhismus*. Překlad: HUSÁKOVÁ, Ivana. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 100

mohla vstoupit do mešity či do hinduistického chrámu. Ženám jsou také přístupné všechny obřady, mohou vést i jakoukoliv bohoslužbu.

Manželské svazky jsou však domlouvány většinou rodiči, jde zde o spojení dvou rodin, které jsou si poté důležitou vzájemnou oporou, a ne pouze oddávaného páru. Jde ostatně o zvyk, který je v Indii všeobecně rozšířený. Po svatbě odchází manželka do manželova domu, případně mají manželé vlastní bydlení, což už dnes není v Indii nic tak neobvyklého. Dětské sňatky sikhismus od prvopočátku odsuzuje.

O rozvod může požádat jak manžel, tak manželka, po rozvodu není problém se znovu oženit či provdat. Na znovuprovdání vdovy též není pohlíženo s despektem. K sikhismu se v dnešní Indii hlásí přibližně 1,9%⁴² obyvatel.

1.4 Buddhismus

Buddhismus⁴³ je jedno z nejvíce rozšířených světových náboženství, původně indické, které má mnoho svých stoupců po celém východním světě, kde nabylo nejrůznějších podob a má mimo jiné mnoho stoupců i v západních zemích. Buddhisté v Indii čítají zhruba 0,8%⁴⁴ z celkového počtu obyvatelstva, buddhistická náboženská obec neboli *sangha* se skládá z mnichů, mnišek, světských mužů laiků a světských žen laiček.

Buddhismus je tedy příznivě nakloněn i ženám, které mohou vstupovat do mnišského řádu, což byl na počátku buddhistické éry problém pro mnohé indické rodiny, protože ženy

⁴² BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

⁴³ *Buddhismus* – název je odvozen od sanskrtského buddhah a znamená „osvícený“. Zakladatelem buddhismu je Gautama Siddhártha z rodu Šakjů. Narodil kolem roku 563 př.n.l. na indicko-nepálském pomezí ve vesnici Lumbiní. Dle tradice pocházel z bohaté rodiny a žil tedy v blahobytu, měl manželku a syna. Neustále ho však trápila myšlenka jak uniknout z utrpení, které rozpoznal v nemoci, stáří a smrti a v posledku i v celém lidském životě. A tak opustil svou rodinu a vydal se na cestu poznání, bylo mu tehdy dle tradice dvacet devět let. Dlouho se věnoval askezi a podmaňování si těla různými náročnými jógickými technikami, hledal odpovědi u učitelů různých indických duchovních směrů té doby. Nic z toho ho však neuspokojilo. Nakonec usedl v Bódghaji pod stromem bódhi a zde v hlubokém pohroužení se všeho vzdal (sebe, nauk, praktik, kterými prošel i snahy vymanit se z utrpení). A jak se všeho vzdal, tak toho dosáhl, tedy dosáhl osvícení (móksa) a započal se nazývat Buddhou (probuzeným). O svou zkušenost se pak dělil s dalšími lidmi a získával tak mnoho stoupců a žáků, kteří začali utvářet mnišský řád (buddhismus má jak mužský mnišský řád tak ženský). Gautama Buddha opustil náš svět podle tradice ve věku osmdesáti let. Základem buddhismu jsou čtyři ušlechtilé pravdy, které Buddha vyučoval a skrze něž je možné vymanit se z utrpení. Jde o to prožít zkušenost, v níž dosáhneme správného prožitého pohledu na sebe sama, veškeré tvorstvo, věci a události.

⁴⁴ Srov. BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

nespokojené se svým rodinným životem opouštěly své domovy a uchýlovaly se do mnišského řádu, kde nastoupily na cestu za osvobozením.

Buddhismus neuznává žádná kastovní rozdělení a je otevřen pro všechny lidi bez rozdílu. Založení ženské mnišské obce se však neobešlo bez počátečních problémů.

Na utvářející se buddhismus a buddhistickou obec měly samozřejmě vliv i ostatní indická náboženství, což znamenalo pro mnišky čelit nejrůznějším potížím. Gautama buddha se nevyjadřoval ani proti ženám ani pro ženy, nijak tedy neřešil ženskou buddhistickou otázku, což je pochopitelné, protože nedělal rozdíly mezi pohlavími. V rámci koloběhu znovuzrození, který je jedním ze základů buddhistického učení, můžeme také říci, že narodit se s tělem ženským nebo mužským je věc netrvanlivá a pomíjivá a není třeba se jí zevrubně zabírat, není tudíž překážkou na duchovní cestě.

Nicméně prvotní obec mnichů se rekrutovala z velké části z hinduistů, toužících po vymanění se z kastovního systému. Ti byli hinduismem, kde je žena podřízena muži a není hodna samostatnosti, stále velice ovlivněni a podřídili tedy obec mnišek své kontrole.

Dalším důvodem, který mohl vést k prvotnímu podřízení mnišek mnichům, mohl být také odpor asketů k ženám, tzv. asketická mizogynie. Mnozí asketové snažící se o dosažení nirvány, ovládnutí svého těla a tedy i své sexuální touhy, drží celibát a považují ženu za své ohrožení, neboť ženskou přirozeností je svádět muže neustále na scestí a připravovat je o štěstí. Tak to vnímá celoindická asketická tradice upozorňující také na nečistotu ženského těla.

Zakladatelkou ženské sanghy se stala Buddhova teta (druhá manželka Buddhova otce a zároveň sestra Buddhovy matky) Mahápadžapatí Gótamí, která se po předčasné smrti Buddhovy matky Mahámáji o Buddhu starala. Po Buddhově osvícení zatoužila i ona dát se na asketickou cestu, a tak ve šlépějích svého nevlastního syna, zřekla se veškerého světského života. Tradice říká, že prosila Buddhu třikrát o povolení k založení ženského řádu, ale Buddha třikrát odmítl, upozorňoval vždy na důkladné zvážení odchodu do stavu bezdomoví, ve kterém se žena může ocitnout v nesnázích spíše nežli muž díky svým charakterovým vlastnostem a fyziogonické struktuře. Aby ho Mahápadžapatí přesvědčila o své odhodlanosti a připravenosti čelit všem nástrahám i nepohodlí, oholila si hlavu, oblékla si oranžové mnišské roucho a šla, s mnoha dalšími ženami, znovu za Buddhou žádat povolení. Buddha přesto trval na svém a opět zamítl založení ženského řádu. Až na přimluvy svého oblíbeného žáka Ánandy, který se ho ptal, zda je pro ženy nemožné dosáhnout osvícení, Buddha odpověděl, že pro ženy je stejně tak možné dosáhnout nirvány jako pro muže. Když Ánanda Buddhovi připomněl jeho dětství a obětavou péčí jeho tety a dal tak najevo, že ženy

mají tedy stejné možnosti a dispozice pro dosažení blaženého stavu jako muži, dal se Buddha přemluvit a povolil založení ženské sanghy.

Tento příběh je však v rozporu se základním Buddhovým učením o rovnosti všech lidí. Badatelé se na základě rozborů mnohých buddhistických textů a historických odkazů domnívají, že celý příběh je zmytologizovaný a je zde patrný vliv hinduismu a jeho přístupu k ženskému pohlaví.⁴⁵

Mniši určili osm pravidel, která musela být ženským mnišským řádem dodržována:

1. Mniška je povinna vždy jako první zdravit mnicha.
2. Mnišky musí trávit období dešťů v blízkosti mnichů.
3. Každého půl měsíce musí u mnichů absolvovat zpověď a převzít si nové pokyny a učení.
4. Na konci období dešťů se musí mnišky účastnit zpovědi před oběma řády – mužským a ženským. (Mniši mají tuto povinnost pouze ve svém řádu.)
5. Za porušení pravidel následuje pro mnišky půlměsíční trest, který určí jak mužský tak ženský řád.
6. Před úplným vysvěcením prochází mniška dvouletým přípravným obdobím.
7. Podpora od světských osob byla přednostně udílěna mnichům.
8. Mniška nemá nárok napomínat mnicha a to ani v situacích, kdy je to skutečně oprávněné. (Mnich může napomenout mnišku kdykoliv.)⁴⁶

Další pravidla se týkala přijetí mnišky do řádu. Mladá neprovdaná dívka mohla vstoupit do řádu, když jí bylo minimálně 20 roků a potřebovala k tomu svolení rodičů. Vdaná žena potřebovala ke vstupu do sanghy povolení manžela, musela být vdaná minimálně 12 let a musela mít někoho, kdo se jí postará o nedospělé děti. Bylo zakázáno přijmout ženu, která ještě mohla být matkou, výjimkou byly mladé vdovy.

Vzhledem k tomu, jak vyhlíží buddhismus liberálně od samého prvopočátku, můžeme těchto osm pravidel a pravidla pro přijetí mnišek do sanghy vnímat jako rozkol buddhistického učení a skutečné praxe, protože těchto osm pravidel působí na první dojem jako nadvláda mužské sanghy nad ženskou a o nějaké rovnosti všech lidí zde nemůže být řeč.

⁴⁵ Srov. ZBAVITEL, Dušan. *Bozi, bráhmani, lidé*. s. 36-216.

⁴⁶ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha-Litomyšl: Paseka 2008 . s. 200-242.

Důvody, které k tomu vedly, nejsou však zcela nepochopitelné. Šlo především o to, udržet si podporu od světských osob, na kterých byly obě sanghy závislé. Jak už bylo řečeno v předešlém textu, mnohé ženy nespokojené se svým rodinným zázemím odcházely z domova jako buddhistické mnišky, což rodiny takových žen velice pobuřovalo. Aby oba dva řády, jak mužský tak ženský, neupadly v podezření z nějakého nepřístojného chování a nepřipravily se tak o podporu ze strany světských osob, bylo potřeba jim dokázat, že je v řádu přísně dodržován celibát a že žena je tu stejně tak pod kontrolou, jako by byla doma. Takový přístup byla tehdejší světská společnost ochotna tolerovat, protože nepovažovala ženu za hodnou samostatnosti a samostatného rozhodování. Díky osmi pravidlům ženské sanghy se tedy podařilo přesvědčit světské osoby, že jde skutečně o čistě náboženský řád a neztratit tak jejich podporu.

Buddha si byl vědom všech těchto nesnází, které nutně musely přijít s povolením k založení ženské sanghy a na základě toho se traduje, že po tom, kdy souhlasil s jejím založením, pronesl ke svému oblíbenému žákovi Ánandovi tato slova: „Ánande, kdyby ženy nebyly obdržely povolení v učení a řádě hlásaném osvíceným, aby odešly z domova do bezdomoví, svatý život by byl dlouho trval, dobrá nauka by trvala tisíc let. Protože však, Ánande, ženy obdržely povolení v učení a řádě hlásaném Osvíceným, aby odešly z domova do bezdomoví, nebude, Ánande, svatý život dlouho trvat, nyní, Ánande, potrvá jen pět set let.“⁴⁷

Nutno podotknout, že i přes tato přísná pravidla bylo pro mnohé ženy opravdu vysvobozením vstoupit do řádu. Velké procento vstupovalo do sanghy s náboženským motivem, ale mnohé tak unikly od krutého manžela, nebo před krutým údělem hinduistické vdovy, či se sem uchýlily po prožití nějakého traumatu, jako je znásilnění nebo úmrtí dítěte.

Řád vzkvétal v Indii do 3. století, velkým propagátorem buddhismu byl i indický král Ašóka, jehož syn Madinda se stal mnichem a podnítil rozšíření buddhismu až na Šrí Lanku. Buddhistická sangha ženská i mužská se v Indii postupně rozpadala, svého konce nabrala ve 12. století, kdy byla vytlačena hinduismem. Během svého působení se buddhismus rozšířil do mnoha asijských zemí, především do Číny a Tibetu, Malaisie, Japonska, Barmy, Koreji, Nepálu a dalších a získal zde svůj osobitý ráz.

Buddhismus se však do Indie vrátil v roce 1959 v podobě tibetského buddhismu⁴⁸, a to s příchodem 14. Dalajlamy, který zažádal tehdejšího ministerského předsedu Indie

⁴⁷Cit. LESNÝ, Vincenc. *Buddhismus*. Praha: Votobia, 1996. s. 201

⁴⁸ Tibetský buddhismus (lamaismus) – je směsí mahájánového buddhismu a původního předbuddhistického tibetského náboženství bön, ve kterém je zastoupena velká škála různých démonů, tajuplných obřadů a zaklínadel spojených

Džaváharlála Néhrúa o politický azyl z důvodů čínské okupace Tibetu. Po udělení azylu se usadil v severoindickém městě Dharamšála (blízké Himálájskému podhůří) a od jeho příchodu sem začali proudit další a další Tibeťané praktikující tibetský buddhismus, a to jak světské tak mnišské osoby. Nyní je zde zastoupena jak ženská tak mužská sangha.

Pokud jde o světské ženy Buddhovy doby, tak k nim se Buddhův zájem příliš neupíral. Jejich život se řídil společenskými normami té doby, které byly vesměs podobné těm hinduistickým. Buddhismus v Indii neměl potřebu podmaňovat si společenský řád a systém, tak jako mnohá jiná náboženství, pokud není v rozporu se všeobecně uznávanými etickými normami (především neubližování živým bytostem tzv. *ahinsa* – základní učení buddhismu). Dokonce ani uzavření manželství nevyžadovalo a nevyžaduje žádné náboženské akty, tudíž ani rozvod není v buddhismu nijak komplikovaný. Rodinné zázemí a soudržnost členů rodiny, vzájemná podpora a úcta jsou však v buddhismu velice ceněny.

„Buddha charakterizoval sedm typů ženství:

1. Žena, která se chová jako řezník, je vedena nenávisť a chtivostí, je chladná a necitlivá, pohrdá mužem a touží zabít svého dobrodince.
2. Žena nazývaná zlodějkou se snaží pro sebe tajně získat něco z bohatství svého muže.
3. Model ženy – tyrana se týká ženy, která je odpudivá, líná, lakomá a zároveň hrubá se sklony k hádkám se svým patronem.
4. Žena ztvárňující model matky je ženou, která manželovi vždy pomáhá, je laskavá, starostlivá a pečující jako vlastní matka a také dobře hlídá manželův majetek.
5. Žena, která se chová jako sestra, vystupuje vůči manželovi s nejvyšší úctou jako mladší sestra k bratrovi a rozhodnutí svého manžela přijímá s pokorou.
6. Žena – přítelkyně se raduje, když spatří manžela, stejně jako se těšíme na setkání s nejlepším přítelem, navíc je dobře vychovaná, ctnostná a je mu upřímně oddána.
7. Realizace modelu ženy – služebné (*dásá* – doslova „otrokyně“) vyžaduje od ženy vzdát se zloby a veškeré nechuti či kritičnosti vůči manželovi, její oddanost má doprovázet strach před trestem a bezmezná poslušnost.

s nejrůznějšími obětínami. Buddhismus z Indie přinesl do Tibetu legendární Padmasambhava během 8. Století. Náboženství bön je stále ještě částečně zastoupeno u kočovných nomádských kmenů.

8. Čtyři z těchto modelů Buddha uznává za vhodné doporučení, tj. žena jako matka, sestra, přítelkyně a služebná, kdežto další tři, tj. žena jako řezník, zloděj či tyran rozhodně odsuzuje.⁴⁹

Světská žena je v indickém buddhismu podobně jako v hinduismu vnímána především jako manželka a matka, to jsou její nejzákladnější a nejpřirozenější role, které by podle společenského řádu měla hlavně zastávat.

1.5 Křesťanství

Prvním křesťanem v Indii, hlásajícím Ježíšovo učení, byl dle tradice apoštol Tomáš, který zde také zahynul mučednickou smrtí.

Malá křesťanská komunita vznikla v jižní Indii někdy kolem 3. století a jelikož se dostávala velice často do náboženských konfliktů s většinovými hinduisty, žila raději svým vlastním uzavřeným životem na okraji společnosti do doby, než se do Indie po mořských cestách v roce 1498 dostali Portugalci v čele s Vasco de Gamou.

Následovaly další cesty, během nichž si Portugalci násilně podmanili velkou část jižní Indie a to hlavně přístavní oblasti důležité pro obchodní činnost. Hlavními centry se stala Kérala, Kočín, Goa. Například Goa je dodnes téměř ze sta procent křesťanská. Spolu s portugalskými obchodníky a vojáky přišli také křesťanští misionáři a křesťanská obec se náhle rozšiřovala. Po Portugalcích sem začali přijíždět další Evropané a další křesťanští misionáři jako Dánové, Francouzi, Rakušané, ale především Holanďané a hlavně Britové (důležitá města britské správy byla Bombaj, Kolkata, Madrás a Dillí), kteří převzali koloniální správu Indie do svých rukou v roce 1773 a drželi ji až do roku 1947.

Pro mnohé hinduisty byla konverze na křesťanství⁵⁰ vysvobozením z kastovního zařazení, stejně tak jako konverze na islám či buddhismus (i když kastovní systém se v určité

⁴⁹Cit. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. "Obrazy ženství". s. 207.

⁵⁰ *Křesťanství* – z latinského *christianus* též řeckého *christos* – neboli pomazaný tedy Mesiáš (Spasitel). Světově rozšířené monoteistické náboženství, blízké judaismu a islámu. Vyznačuje se vírou v jediného Boha a vykupitelskou úlohou Ježíše Krista, považovaného za Božího syna a mesiáše. Základním posvátným textem křesťanství je Bible, sestávající ze Starého zákona, který křesťané sdílí s judaismem, a Nového zákona, který je specificky křesťanskou částí. Křesťanství je nejrozšířenějším náboženstvím světa. Dominuje především v Evropě, Americe, Austrálii a řadě zemí Afriky a v některých zemích Asie, křesťané tvoří přibližně třetinu světové populace. Početně nejvýznamnější proudy křesťanství představují katolicismus, protestantismus a pravoslaví. Křesťanství vznikalo ve druhé čtvrtině 1. stol. v prostředí židovské Palestiny jádro tvořily různorodé skupiny vyznavačů Ježíše Krista, kterého v duchu židovské tradice považovaly za náboženského učitele mesiáše. Podle převažujícího proudu byl Ježíš jako syn Boží po smrti na kříži vzkříšen a vzat na nebe. (Srov. PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus Křesťanství Islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. s. 354-356.)

podobě vyskytuje i v indických křesťanských kruzích, vloudil se sem stejně tak jako mezi indické muslimy), někteří byli obráceni na křesťanství násilnou cestou.

Vesměs se však křesťanským misionářům v Indii příliš nevedlo, důvodem bylo hlavně to, že hinduismus má v sobě zakořeněnou volnost ve výběru uctívaného božstva a neoplývá žádnými dogmaty. Jistě, má určitá pravidla, ale řekněme neformální, není potřeba se jich nijak držet, navíc křesťanství bylo pro Indý jakéhokoliv vyznání neodmyslitelně spjato s kolonializmem a vykořisťováním Indie ze strany Evropanů, což byl další důvod, proč nechtěli ve větší míře přijmout křesťanství za své náboženství. Nebylo pro ně jaksi „domácí“ na rozdíl od buddhismu či džinismu, která mají s tisíciletým hinduismem přímou souvislost, proto docházelo a dochází mezi indickou křesťanskou obcí a hinduisty k potyčkám, někdy velice tvrdým, přímo by se zde dalo mluvit o střetu indické křesťanské obce s náboženským *komunalismem*⁵¹, což znamená prosazování zájmů jedné náboženské komunity na úkor druhé.⁵² Ke křesťanské víře a obci se v Indii hlásí necelé 2,3%⁵³ obyvatelstva.

Velice významnou misionářkou působící v Indii ve jménu katolické církve byla řeholnice Loretánských sester (Irsko) Matka Tereza (26. 8. 1910 Skopje – 5. 9. 1997 Kolkata), která v indické Kolkatě založila roku 1949 řád Sester milosrdenství⁵⁴, se svými spolupracovnicemi zakládala útulky pro umírající, opuštěné děti a sirotky, nevléčitelně nemocné, AIDS hospice, budovala školy pro děti ulice, nemocnice, domovy pro ženy a pro ženy s dětmi, polévkové kuchyně a charitativní centra. Starala se také o malomocné, o bývalé prostitutky, pomáhala duševně nemocným a tělesně postiženým rodičům, kteří mají děti.

Tradičním oděvem Sester milosrdenství je bílé sárí (tradiční ženský indický oděv) s modrým lemem.

Všechny řeholnice skládají při vstupu do řádu slib cudnosti, chudoby, poslušnosti a slibují, že zdarma budou pomáhat těm nejchudším z chudých. Pomoc je poskytována všem

⁵¹ O náboženském komunalismu zde mluvím v souvislosti s pocitem, který cítí generace Indů narozená kolem roku 1950 do již svobodné Indie (konec britské koloniální nadvlády v roce 1947). Tito Indové a další generace přicházející po nich, se často cítí být spíše příslušníky nějaké náboženské skupiny nežli Indické republiky. Zatímco generace koloniální éry, vehementně bojující za samostatnost Indie, se cítila často spíše příslušníky Indické republiky nežli nějaké náboženské skupiny.

⁵² Srovnání: HOLMAN, Jaroslav. Křesťanství v jižní Asii. In Vavroušková, S. (et al.). *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2005. s. 224

⁵³ BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

⁵⁴ Volunteering with the Missionaries of Charity. *Volunteering with the Missionaries of Charity in Kolkata*. [online] 2013-03-02 [cit. 2013-03-15] dostupné na: http://www.motherteresa.org/07_family/Volunteering/v_cal.html

bez rozdílu. Jazykem řeholního řádu je angličtina, výukou angličtiny procházejí všechny aspirantky na řeholnici, které nejsou z anglicky mluvících zemí.

Než se žena stane plnohodnotnou členkou řádu, trvá její zaškolovací období minimálně šest let (několikrát skládá řeholní slib), během nichž se učí základům výkladu svatého Písma, křesťanské teologii a církevní historii, studuje společenskou ústavu, prohlubuje svůj duchovní život v Kristu a seznamuje se s fungováním řádu a jeho praktickou částí, s kterou souvisí hlavně práce v terénu. Poté skládá konečný řeholní slib a stává se plnohodnotnou členkou řádu (dlouholeté zaškolení a několikrát složení řeholního slibu slouží hlavně k tomu, aby se i mladé adeptky skutečně rozmyslely, zda chtějí opravdu vstoupit do řeholního řádu a vzdát se tak své funkce matek a světských manželek).

Po smrti Matky Terezy převzala její místo sestra Mary Nirmala Joshi konvertitka z hinduismu a po ní sestra Mary Prema zvolená za její nástupnici v roce 2009. Řád Sester Milosrdenství funguje velice úspěšně do dnešních dní nejen v Indii, kde dnes čítá téměř 5000 sester, ale i v mnoha jiných asijských zemích, své místo si našel i ve Spojených státech, Venezuele, Albánii, Tanzanii či Římě.

V roce 1979 obdržela Matka Tereza Nobelovu cenu za mír (horlivě bojovala proti potratům a antikoncepci) a 19. října 2003 byla v Římě papežem Janem Pavlem II. prohlášena za blahoslavenou.⁵⁵ Vstupem do řádu Sester Milosrdenství se mnohým indickým ženám otevřela cesta k sebeuplatnění - ve smyslu pomoci bližnímu svému, ke vzdělání a k možnosti do určité míry rozhodovat samy za sebe, neb přeci jen jsou řeholnicemi řídicími se řádem.

1.6 Džinismus

Džinisté vyznávající *džinismu*⁵⁶ tvoří 0,4%⁵⁷ indického obyvatelstva. Džinistická obec se skládá z mnichů, mnišek, věřících mužů a věřících žen. Být džinistou znamená především

⁵⁵Srov. Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Matka Tereza*. [online] 2013-03-02 dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Matka_Tereza

⁵⁶ *Džinismus* – odvozeno od sanskrtského Džina neboli také tirthankara tzn. „kdo se přebrodiv na druhý břeh“; neortodoxní indické náboženství, které neuznává autoritu védů. Jeho tradice udává 24 učitelů tzv. tirthankarů, nazývaných také džinové (dosl.: „vítězství“). Posledním učitelem a zároveň zakladatelem náboženství byl Mahávira, současník Buddhův. Jejich víra učí, že božský princip přebývá v každé duši, že uctíváním dokonalé duše vyzýváme samotného Nejvyššího ducha. Osvobození je možno dosáhnout pravou vírou, pravým poznáním a správným jednáním. Džinismus zdůrazňuje zejména neublížení živým tvorům. (Srov. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní*..... s. 124.

⁵⁷Srov. BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

neubližovat živým tvorům, kteří mají více jak dva smysly a nebýt příčinou vedoucí k jejich ubližování nebo usmrcení, nepít opojné nápoje, krotit svou smyslnost, nelhat a nekrást.

To znamená, že džinista je až na výjimky vegetarián a vybírá si pro svou obživu zaměstnání, v němž nebude nikoho ohrožovat na životě. Džinisté jsou často úředníky, obchodníky, šperkaři či kovotepci. Patří v Indii k nejbohatším vrstvám obyvatelstva, jsou velice pracovití a svědomití.

Posvátná písma předepisují svým věřícím šest základních povinností, které by měli denně dodržovat: ctění bohů – dévapúdžá, pocta učitelům – gurúpástih, čtení posvátných písem – svadhajajanam, ovládání sebe sama – samjamah, pokání - tapah a dary na dobročinné účely – dánam.⁵⁸

Největší zásluhou vedoucí k vykoupení (osvobození), kterou zde ve svém životě může věřící vykonat, je dobrovolná smrt hladem (*sallekhana* či *samadhi-marana*). Věřící se musí poradit s áčárjem (nejvyšší představený mužského kláštera – mistr), jak má v případě takového rozhodnutí postupovat, čeho se má vyvarovat a na co si má dát pozor. Zpravidla podnikají tento vrcholný džinistický asketický výkon někteří mniši, mnišky či staří lidé cítící příchod svých posledních dnů. Profesor Otakar Pertold k tomuto tématu píše. „Porušil by slib *sallekhany*, kdo by toužil po životě, kdo by si přál rychlou smrt, dával najevo strach před smrtí, toužil spatřit své přátele, nebo přemýšlel o rozkoších příštího života. Kdo se dopustí v posledních svých okamžicích některého z těchto hříchů, nemůže doufat, že dosáhne plné odměny za svou askesi, jaké by se mu bylo dostalo, kdyby byl pevně vytrval.“⁵⁹

Džinistická sekta švétambarů⁶⁰ připouští nejen mnišský řád mužský, ale i mnišský řád ženský (můžeme je podle tradice nazývat také mnišské školy neboli *gaččhy*). Pro vstup do řádu potřebuje dívka nebo žena, podobně jako v buddhismu, povolení rodičů nebo poručníka, jestliže je vdaná potřebuje povolení od manžela, ten se pak stává vdovcem a může se znovu oženit. Dívky mohou vstupovat do řádu již ve věku devíti let, v tomto věku se však málokterá dívka stává mniškou, většinou vstupuje do řádu po patnáctém roce a déle. V buddhismu je možné z mnišského řádu opět vystoupit, džinismus tuto možnost nepřipouští, proto předchází úplnému přijetí do řádu několikaleté zkušební období (stejně je to i pro mnichy). Velice často vstupují do řádu vdovy. Mnišky si stejně jako mniši holí hlavu, jejich roucho je bílé barvy,

⁵⁸ Srov. PERTOLD, Otakar. *Džinismus*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 123.

⁵⁹ Cit. Tamtéž. s. 132.

⁶⁰ Švétambarové – džinistická obec se po smrti svého zakladatele Mahávíry rozdělila na dvě základní větve, jedna jsou švétambarové, jejichž středisko je v Palitaně (Gudžarát, severní indie) a druhá větev jsou digambarové jejich centrem je Šravana Belagola (jižní Indie), ti jsou řekněme ortodoxnější, chodí nazí a nevlastní téměř žádný majetek, řád mnišek zde neexistuje.

v čele mnišek stojí představená, kterou stanovuje představený mistr mužského mnišského řádu (áčárjah), mnišky jsou také povinné denně naslouchat jeho učení.

Džinisté prokazují mniškám hlubokou úctu, představují pro ně, vzhledem k náboženskému cítění, ženský ideál, i když ženy matky jsou samozřejmě také ctěny. Hlavou džinistické rodiny je nejstarší muž, ženy však nebývají nijak diskriminovány, protože to by odporovalo základnímu náboženskému předpisu, kterým je neubližování živým tvorům.

2. Indka vdovou

Podívejme se nejprve jakou pozici, z pohledu hlavních náboženství v Indii, zauímají ovdovělé ženy.

Ovdovělé ženě v islámu je doporučováno se znovu provdat tím spíše, pokud je ovdovělá žena bezdětná. Vždyť i prorok Muhammad se oženil s ovdovělou ženou jménem Chadídža, která byla dokonce asi o patnáct let starší než Muhammad, porodila mu čtyři dcery a dva syny. Oba synové však zemřeli ještě v dětském věku.

Korán se o sňatku s vdovou vyjadřuje takto:

„Pro ty, kdož k Bohu byli povoláni a zanechali manželky, platí, že ony mají vyčkat samy o sobě čtyři měsíce a deset dní. A když dosáhnou lhůty své, nebude pro vás hříchem, jestliže si budou počínat samy se sebou podle zvyklosti uznané. A Bůh dobře ví, co děláte.

A není pro vás hříchem, jestliže se budete ucházet o tyto ženy či budete- li mít podobný skrytý úmysl v duších svých. Bůh ví dobře, že si na ně budete myslet, avšak nesmlouvejte se s nimi v tajnosti, leda promluvíte-li slova zvyklosti uznaná.

A nečiňte rozhodnutí o svazku manželském (s vdovou), pokud neuplyne lhůta předepsaná, a vězte, že Bůh dobře zná, co skryto je ve vašich duších! Strážte se Ho a vězte, že Bůh je odpouštějící, slitovný!“⁶¹

Prorok Muhammad sám podporoval sňatky s vdovami, ať už bezdětnými nebo s dětmi. Korán také vyzývá k zaopatření pozůstalých manželek a neupírá jim právo na dědictví.⁶²

Rané buddhistické texty nezauímají k ženám žádný jednoznačný vztah, soustředí se převážně na buddhistickou nauku, světským záležitostem nevěnují přílišnou pozornost.⁶³ Ovdovělé buddhistky měly ve zvyku odcházet do klášterů jako mnišky. Podobně i džinistky měly ve zvyku odcházet po ovdovění k sektě Švétambarů také jako mnišky. Jak buddhistická obec, tak džinistická neposuzuje vdovství jako sociokulturní handicap a nehledí na ovdovělou ženu jako na zdroj problémů a neštěstí, jak je tomu v hinduismu. Ani sikhismus se otázkou ovdovělých žen nijak zvlášť nezaobírá, považuje vdovství ať už mužské či ženské za jednu z životních etap.

Křesťanská obec má ve své tradici zakořeněnou péči o chudé sirotky a vdovy. V křesťanství není ničím neznámým ani uzavření levirátního manželství, ke kterému se někdy

⁶¹ Cit. Korán. 2:234-235

⁶² Srov. Tamtéž. 2:240; 4:7-12

⁶³ Nutno podotknout, že za života Buddhy nebyly sepsány žádné texty, vše se tradovalo ústně. K prvnímu sepsování buddhistických textů došlo až po Buddhově smrti (okolo 486 př. n. l.), tyto texty se však týkaly hlavně pravidel sanghy a buddhistické nauky.

přistupovalo, aby žena byla pod ochranou muže obzvláště, měla-li malé děti. Křetanská vdova není nijak perzekvována.

Negativní postoj k ovdovělým ženám je specifický pro hinduismus, jak bude patrné v následujících kapitolách.

3. Hinduistická vdova

O Indii se často mluví jako o zemi s nejvyšším počtem vdov, podle sčítání lidu v roce 2001 zde bylo 6,9 % vdov z indických žen, to znamená 45 milionů žen a to odpovídá tomu, že v přibližně každé čtvrté domácnosti žije ovdovělá žena.⁶⁴

Pro srovnání si uveďme, že podle sčítání lidu v roce 1991 bylo v Indii 26 milionů vdov z toho 22% ve věku 15- 49 let, 56% ve věku 49-60 let a zbývající ve věku nad 60 let.

Většina vdov byla před ovdověním ženami v domácnosti (68%) a většina z nich je negramotných (72%) nebo prošly pouze primárním vzděláním (16%), některé mají střední stupeň vzdělání (10%) a jen málo z nich dokončilo vzdělání vyššího stupně (2%).⁶⁵

Být hinduistickou vdovou znamená v mnohých případech být naprosto vyloučena ze společenského života a to i ze života manželovy či své vlastní rodiny. Příčinou tohoto choulostivého postavení hinduistické vdovy je víra ve staré pověry, předsudky a zvyklosti nevytrácející se ani dnes, někde se vdovská tradice drží dokonce velmi silně, například v indickém Pandžáb nebo Gudžarát a to napříč celým kastovním systémem.

Jak jsem již psala v předešlých kapitolách, žena je velice často závislá na svém manželovi, nic nemůže vykonávat samostatně, mimo své rutinní domácí práce, není hodna toho, aby se samostatně rozhodovala, ekonomicky je zcela odkázána na manžela či jeho rodinu, manžel a jeho rodina jsou její identitou. Pokud manžel zemře, stává se jeho manželka „nikým“, její děti přecházejí zpravidla do péče manželova nejstaršího bratra nebo jeho rodiny, což je pro každou matku velice bolestivé.

Vdova je považována za nejposlednějšího člena rodiny, protože se věří, že zavinila smrt svého manžela díky své špatné karmě a nahromaděním zlých činů z jejích minulých životů, doslova se říká, že „žena pozřela svého manžela“⁶⁶.

Vdova by si měla nechat oholit hlavu, obléci si na sebe bílé sári⁶⁷ (symbol vdovství viditelný na míle daleko) a vzdát se veškerého zdobení svého zevnějšku, už nebude mít v pěšince svých vlasů červenou rumělku nebo červenou tečku na čele (*bindi*) a nebude nosit

⁶⁴Srov. KHANNA, Meera. *The Voiceless Millions of Widows in India. Focus On the Rights of Widows within the CEDAW Framework*. [online] 2010-02-08 [cit. 2013-03-20] Prezentováno společností: The Guild of Service, India. dostupné na: http://www.wunrn.com/news/2010/02_10/02_08_10/020810_india3.htm. s. 1.

⁶⁵ Srov. Meitei, Hementa; Raj, Sherin; Swain, Pushpanjali. *Socio-Demographic and Health Profile of Windows in india* [online]. Nové Dillí 1999. dostupné na: <http://medind.nic.in/hab/t04/i3/habt04i3p173.pdf>. s. 175-176.

⁶⁶ Srov. Preinhalterová, Hana. *Hinduista. Od zrození do zrození*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 103.

⁶⁷ Srov. *Mánavadharmašástra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manus Code of Law). kp. 9, s. 157

ani náramky – symboly to vdaných žen. Přichází tak o vlastní pocit ženství a notnou část sebevědomí. Není žádoucí, aby příliš hovořila s ostatními členy rodiny, protože zdržovat se v přítomnosti vdovy příliš dlouho může přinášet smůlu, taktéž na svatbách, při narození dítěte a dalších významných událostech by neměly být přítomné žádné vdovy, aby nepřinesly mladému páru či novorozeněti neštěstí.

Ovdovělá žena tedy trpí osaměním, tuto samotu by měla vyplňovat množstvím různých modliteb a rituálů. Vdova je navíc v mnohých situacích rituálně nečistou osobou, podobně jako někteří příslušníci nižších kast, v domácnostech mívá například své vlastní nádoby, jí dáva stranou od ostatních členů rodiny, většinou odlišnou stravu připravenou speciálně pro ni. Vdovské jídlo by například nemělo obsahovat žádné sladkosti, nemělo by se dokonce ani solit. I vdovské pústy jsou velice přísné a během měsíce by jich měla ovdovělá žena podstoupit hned několik, při některých je dokonce zakázáno i pít.⁶⁸

Hinduistická vdova je často rodinou ponechána úplně bez finančních prostředků, je odkázána čistě na rodinu svého pozůstalého manžela. Některé vdovy jsou vystavené i sexuálnímu zneužívání ze strany svých příbuzných, mnohdy nejsou tohoto ušetřeny ani jejich děti. Finanční nedostatečnost, dědické rozepře a v neposlední řadě i víra v neblahé a škodlivé působení vdovy na rodinné štěstí vedou často k tomu, že je ovdovělá žena svými příbuznými vyhnána z domova nebo donucena opustit svou vesnici, někdy je dokonce svými příbuznými přímo odvezena do Váránasí či Vrindávanu nebo jiných měst přezdívaných jako města vdov a ponechána zde napospas svému osudu.

Mladé bezdětné vdovy jsou někdy vráceny rodinou zesnulého manžela do své původní rodiny (do otcovského domu). Ta se je snaží zpravidla znovu provdat, záleží na tom, jak moc je v tomto ohledu rodina ortodoxní. Znovuprovdání vdov bylo povoleno roku 1856,⁶⁹ do té doby bylo nemožné, důvody byly hlavně ekonomické. Dnes sice k takovým sňatkům dochází, ovdovělé ženy jsou však na sňatkovém trhu značně znevýhodněny (stejně jako ženy rozvedené). Navíc mnozí rodiče mladých vdov jsou přesvědčeni o nesprávnosti znovuprovdání své dcery, vždyť Manuova dharmášástra mluví o zachování věrnosti jedinému manželovi: „Podle libosti může umrtvovat své tělo pojídáním čistých květů, kořínků a ovoce, jestliže jí manžel zemřel, ale nikdy necht’ se ani jménem nezmíní o cizím muži. Až do smrti

⁶⁸ Srov. Preinhalterová, Hana. Hinduista. Od zrození do zrození. Praha: Vyšehrad, 1997. 103.

⁶⁹ Knotková-Čapková, Blanka. Fórum 50 %. „Několik poznámek o postavení (nejen) indických žen“. [online] 2006-05-28 [cit. 2013-03-21] dostupné na: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-nekolik-poznamek-o-postaveni-nejen-indicky-zen>

necht' je trpělivá, ovládá se a je cudná a zůstává věrná dharmě žen jediného manžela.⁷⁰ A ještě další ukázka: „Dvojzrozcenci necht' nikdy nedávají vdovu jinému, neboť provdání vdovy za jiného by bylo porušení odvěké dharmy. Nikde ve svatebních mantrách se nehovoří o [takovém] provdání a předpisy o sňatku neschvalují opětne provdání vdovy.“⁷¹ Vdova se může z ekonomických důvodů provdat také za svého švagra, mnohdy je do takového svazku nucena rodinou zemřelého manžela, důvodem je nejčastěji to, aby rodina nepřišla o dědický podíl náležící vdově. Opět můžeme zmínit Manuovu dharmášástru, která schvaluje levirátní sňatek: „Při [hrozbě] vyhynutí rodu necht' žena řádně ustanovená toužící po potomstvu obdrží dítě od švagra nebo příbuzného ze stejné linie. K tomu určený muž, mlčící a potřený přepuštěným máslem, necht' v noci zplodí s vdovou jediného syna, nikterak však druhého. Když však byl účel spojení s vdovou, jak se patří splněn, necht' se oba chovají k sobě navzájem jako starší příbuzný a snacha.“⁷² Jde o jakýsi způsob levirátního svazku, který známe například i ze Starého zákona.⁷³

Ženy, které ovdověly a mají děti, se však již zpravidla znovu provdat nechtějí, obávají se špatného zacházení ze strany rodiny druhého manžela a nepřijetí svých dětí v nové rodině nebo už nechtějí další potomky. Pokud děti zůstávají se svou ovdovělou matkou, která nemá podporu rodiny, či vlastní zázemí, dostávají se často do situace, že musejí už v útlém věku začít pracovat, nechodí tedy do školy a přispívají na obživu. Setkala jsem se s malými kluky, kterým mohlo být kolem desíti nebo dvanácti let, jak obsluhují v restauracích, myjí nádoby nebo čistí boty, často vypadají jako malí dospělí, mají ustarané, šedivé a unavené tváře i styl jejich oblíkání je jaksi dospělácký, jsou často celý den na nohou a bez pořádného odpočinku, děvčátka často pomáhají v domácnostech, spousta takovýchto dětí si samozřejmě vydělává i žebráním. Většina z nich se už do školy nejspíš nikdy nevrátí, nevyučí se žádné profesi a nevystudují žádný obor, je tedy velice pravděpodobné, že vždy budou vykonávat nekvalifikované a špatně placené práce. Pracovní uplatnění pro vdovy samotné je také mizivé, jelikož valná většina z nich je negramotných, živí se často jako námezdní dělnice, nebo vykonávají různé domácí práce jako je šití nebo žehlení prádla. Vdovské rodiny jsou tedy často vystaveny chudobě, nejistotě a nepohodlí, které jdou ruku v ruce se špatným psychickým a fyzickým zdravím, kterým trpí nejen vdovy samotné, ale i jejich děti.

⁷⁰ Cit. *Mánavadharmašástra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manus Code of Law), S.99, kp.5-157-158

⁷¹Cit. Tamtéž. s. 156, kp.9;64-66

⁷² Cit. Tamtéž. s. 156, kp. 9;59-62

⁷³Srov. *Bible*. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993. Gn 38,1-30; Dt 25,5-10

Být hinduistickou vdovou je samostatný společenský statut nesoucí v sobě mnoho hořkosti, smutku, samoty, nejistoty, ponížení a bolesti, nemusí jít řekněme o smutnou a žalostnou životní etapu, ale o velké utrpení.

4. Satí

Satí (čistá, cudná, ctnostná žena) je vášnivou a oddanou uctívačkou velkého boha Šivy, který je jedním z trojice nejmocnějších bohů. Šiva je vzorem pro všechny askety oddávající se v ústraní józe, meditaci a dalším duchovním praktikám vedoucím k rozpoznání „já jsem átman“. ⁷⁴Šiva je velice silným bohem jak fyzicky tak mentálně, odívá se pouze do bederní roušky z leopardí kůže a ve vlasech mu září půlměsíc.

Když se Dakša rozhodl dceru provdat, pozval všechny bohy a Satí si měla vybrat, koho z nich si vezme za manžela. Jenom Šivu nepozval, nepřipadal mu pro své divoké asketické způsoby jako vhodný ženich pro Satí. Umíněná Satí se však již dávno rozhodla, že za manžela si vezme jedině Šivu. Všichni shromáždění bohové čekali, komu Satí věnuje velký květinový věnec na znamení zasnub. Satí ho však vyhodila do vzduchu s přáním, ať ho obdrží její vytoužený Šiva a on se skutečně objevil v Dakšově domě s květinovým věncem na krku. Jelikož se však Šiva cítil dotčen, protože od Dakši neobdržel pozvání do jeho domu tak jako všichni ostatní bohové, nevěnoval Dakšovi jediný pozdrav ani pohled a tím ho hluboce urazil. Šiva k sobě přivinul svou milovanou Satí a odvedl si ji k sobě domů na vrchol hory Kajláš jako svou manželku.

Jednoho dne pořádal Dakša velkou oběť koně a pozval k ní všechny bohy, aby také měli podíl na takové velké oběti, jenom Šivu nepozval, protože se stále cítil dotčen tím, že ho v onen den, kdy si odvedl Satí, ani nepozdravil.

Mýty vyprávějí, že Satí to velice rozhořčilo a urazilo, vletěla do otcova domu jako vichřice, vyčetla otcí, že Šivu jako jediného nepozval na oběť koně a proklela ho.

Aby ospravedlnila svého manžela a vzdala mu úctu, tak se samovznítla a na počest Šivy se dobrovolně upálila.

Šiva pak nechal vzniknout obrovskou a strašlivou ohnivou bytost, která na jeho rozkaz zničila svými plameny celou Dakšovu oběť a vyděsila všechny bohy na ní shromážděné.

Některé prameny vyprávějí, že Šiva pod vlivem obrovského žalu ze ztráty své milované Satí a vzteku na jejího otce usekl Dakšovi hlavu. Ostatní bohové se však za Dakšu přimlouvali, a tak se Šiva rozhodl, že ho opět vrátí mezi živé, jenomže useknutá hlava už se nemohla najít, Dakša tedy obdržel od Šivy místo své hlavy hlavu kozla. Krásná Satí se pak

⁷⁴ Átman – Poznání átman v hinduismu znamená uvědomění, že nejsem toto tělo, tato mysl, ale jsem od základu božská skutečnost, která je za vším, je neměnná a nepomíjívá.

v dalším životě zrodila jako Párvatí, dcera krále hor Himavanta, a stala se druhou manželkou Šivy, ale to už je jiný příběh.⁷⁵

Další z příběh spojovaný se zvykem satí je o Rámovi a Sítě. Síta je unesena zlým démonem Rávanou. Rámovi se podaří Sítu osvobodit, požaduje však po Sítě podrobení se *ordálu* (zkoušce ohněm), který by prokázal Sítinu manželskou věrnost i během pobytu u Rávany. Síta zkouškou úspěšně projde, ale manžel jí nakonec stejně zapudí.⁷⁶

Podle prvního mytického příběhu je pojmenován prastarý zvyk (sebe)upalování vdov na hranici zemřelého manžela, zvaný satí (nutno poznamenat, že Satí není vdovou po svém choti Šivovi, chtěla prostřednictvím ohně, který má očištnou schopnost stejně tak jako voda svého muže ospravedlnit a očistit jeho osobu, proto se obětovala). Dřívější název tohoto obřadu byl *sahamarana* (spoluúmrť).

Původ této zvyklosti není přesně znám, jeho existenci můžeme zaznamenat například i ve starověkém mezopotamském Uru nebo v Číně. Všude jinde ve světě však tento obyčej postupně vymizel, pouze v Indii přetrval až do moderní doby.

Praktikování satí můžeme zařadit do doby, kdy se árijské obyvatelstvo přicházející do Indie snažilo ze všech sil nesmísit se s původním obyvatelstvem jak kulturně tak rasově. S tím souvisí kontrolování sexuálního života árijských žen a narůstající omezení jejich svobody, tak jak o tom píše nám již známý Manuův zákoník plný nejrůznějších předpisů komplikujících ženám život. Žena by bez manžela tedy neměla prakticky vůbec existovat, protože není hodna sebemenší samostatnosti a není schopna o sobě a natož o svých dětech smysluplně rozhodovat. Ženu od manžela nemůže nic odloučit, ani jeho smrt, navíc žena chce být podle Manuova zákoníku přirozeně vždy tam, kde je její manžel „Správná žena touží být ve stejném světě, jako je ten, kdo si ji vzal, ať už je naživu nebo zemřel, a nedělá nic, co by mu bylo nemilé“.⁷⁷ Další skutečnost, o které jsem se již také zmiňovala, je karmanový zákon podle něhož žena zavinila smrt svého muže prostřednictvím nahromaděných zlých činů z jejich minulých životů a za to by ji měl stihnout trest.⁷⁸

O vdovském utrpení, kterému nebylo úniku, jsem již psala v předešlých kapitolách, mnohé z žen vstoupily na pohřební hranice svých mužů jen proto, aby tomuto utrpení unikly.

⁷⁵Srov. MARTÍNKOVÁ, Jana. *O zlatém vejci, Brahmovi a vesmírných světech. Mýty starých Indů*. Praha: Argo, 2010. s. 115-121.

⁷⁶Srov. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní moudrosti*. ... s. 400.

⁷⁷Cit. *Mánavadharmaśāstra*, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. (Originál: Manuś Code of Law). s. 99, kp. 5-156

⁷⁸Srov. ZBAVITEL, Dušan. *Bozi, bráhmani, lidé*. ... s. 253

Žena, která skoná touto strašnou a hlavně „zbytečnou“ smrtí, dosáhne prý osvobození (mókša) a ještě svým sebeobětováním očistí manželovu rodinu od všech špatných činů nahromaděných během karmického znovuzrovnání.

Satí je tedy vnímáno jako výsostně šlechetný čin a ženám zpopelněným spolu s tělem zemřelého manžela je posmrtně prokazována úcta a na místě kremace je jim postaven pomníček, kam jistě zamíří ne jeden poutník. Takový nejstarší zachovalý historický pomníček pochází z roku 510 n. l.

Satí se původně začalo vyskytovat mezi příslušníky kasty kšatrijů (bojovníci) a nejvíce se rozšířilo v Radžastánu (západní Indii), kde tvořili většinu obyvatelstva.

Také v Bengálsku skonalo mnoho žen jako satí, tamní zvykové právo (*dájabhága*) zde totiž přisuzovalo ženě, jež neměla syna, stejné dědické právo na společný majetek jako měl její manžel.

Vše tedy nasvědčuje tomu, že důvody vedoucí ke vzniku rituálu satí, jsou převážně ekonomické. Vždy hrozilo, že by se žena mohla znovu provdat a tím by se velice zkomplikovaly záležitosti týkající se dědictví a nutně by to znamenalo únik majetku pro rodinu jejího zemřelého manžela. Ze satí navíc neprofitovala pouze rodina zemřelého muže, ale i bráhmani, kteří celý kremační obřad doprovázeli potřebnými rituály a nechali si za to samozřejmě řádně zaplatit. I poutníci přicházející k pomníčkům těchto „ctnostných“ nebohých žen přinášeli do vesnice či města peníze.⁷⁹

Traduje se také, že sami bráhmani napomohli tomu, aby satí získalo na vážnosti. V jednom rgvédském hymnu je zaznamenán rituál odvádění vdovy od manželovy pohřební hranice – od ohně („*agre*“), bráhmani toto slovíčko nenápadně pozměnili, tak aby znamenalo do ohně („*agne*“).⁸⁰

Některé ženy vstupovaly na manželovu kremační hranici možná dobrovolně zcela pohlceny žalem nad manželovou smrtí, možná se chtěly vyhnout vdovskému údělu, který dobře znaly ze svého okolí, ale většina žen páchala satí spíše z donucení manželovy rodiny, jak tomu napovídají i mnohé policejní záznamy z dob britské koloniální nadvlády, ale i pozdější pocházející již z doby, kdy Indie byla samostatnou zemí (oficiálně od r. 1947).

Než ovdovělá žena usedla k manželovu tělu a dala si jeho hlavu do klína, musela vypít rituálně připravený omamný nápoj, který měl zmírnit její bolest, v neposlední řadě také

⁷⁹Srov. Center for History and New Media. Women in Word History. Sati. Dostupné na:

<http://chnm.gmu.edu/wwh/modules/lesson5/lesson5.php?s=0>

⁸⁰Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Obrazy ženství*..... s. 169 - 170

zastřel její střízlivé uvažování. Vdova oděná jako nevěsta a ozdobena všemi svými šperky pak dala znamení k zapálení pohřební hranice.⁸¹

O dobrovolnosti či nedobrovolnosti vstupu ovdovělých žen na spalovací hranici samozřejmě neexistují žádné statistiky, jak zdůrazňuje známý indický profesor filosofie Pradyot Kumar Mukhopadhyay ve své úvaze *Death, Killing and Self-killing*⁸² a zdůrazňuje zde také rozdíl mezi sebevraždou a promyšleným činem sebeusmrcení. V souvislosti s tím mluví také o rituálním sebezabití zvaném *anumarana* (*sebevražda*), kterou páchají některé ženy po smrti svého manžela.

I zde nás samozřejmě může napadnout, zda k těmto činům nejsou donuceny. Pravda bude nejspíš na obou stranách. Patrný je zde rozdíl ve vnímání sebevraždy, který je podmíněn kulturně a sociálně. Pro společnosti postavené na křesťanských základech je hříchem sáhnout si na vlastní život, který nám byl Bohem darován a Bohem má být také ve stanovený čas vzat. Hinduistický přístup je v tomto ohledu jiný už proto, že zemřít rituálem satí není hříšné, ale dokonce díky tomu dosáhne žena osvobození (mókša). Anumarana má tedy pro ženu stejný náboženský výsledek jako satí, očišťuje svou smrtí zbylé členy rodiny od všech nahromaděných hříchů a dosahuje podle tradice osvobození. K praktikování anumarana přistoupily některé ženy také z důvodu zákazu satí, k němuž došlo na popud mnoha indických reformátorů neschvalujících tento barbarský rituál v čele s Rámmohanem Rájem (1774 - 1833). O zavedení zákona o zákazu satí se postaral roku 1829 lord Bentinck, tehdejší britský generální guvernér Indie.⁸³

Všechny případy satí měly být nahlášeny a řádně potrestány k veliké nevoli ortodoxních hinduistů ozývajících se hlavně z Radžastánu a Pandžabu.

Za donucení či napomáhání k satí hrozí dotyčným (dotyčným) doživotní vězení nebo také smrt, čin je posuzován jako vražda.⁸⁴ K utvoření si co neobjektivnější představy o satí bych ještě ráda poznamenala, že rozhodně nešlo, podle dochovaných pramenů, o zcela běžnou praxi, i když během staletí nastřádal tento krutý rituál nespočet ženských obětí.

⁸¹Srov. Center for History and New Media. Women in Word History. *Sati*. [online] 1996. dostupné na: <http://chnm.gmu.edu/wwh/modules/lesson5/lesson5.php?s=0>

⁸² Srov. MUKHOPADHYAY, Kumar, Pradyot. „*Death, Killing and Self-killing*“. [online] 2011. dostupné na: http://www.sriramakrishna.org/admin/bulletin/_bulletin_8344413f96f41ec19f502b98d7ca9837efeb6d23.pdf. s. 213-214.

⁸³ Srov. KRÁSA, Miloslav; MARKOVÁ, Dagmar; ZBAVITEL, Dušan. Indie a Indové..... s. 184

⁸⁴ Srov. KNIPE, M. David. *Hinduismus. Experimenty s posvátnem*. Překlad: HORNOVÁ, Kateřina. Praha: Prostor, 1991. s. 195

4.1 Satí je zakázáno, ale výjimečně praktikováno

Jak jsem již zmiňovala v předešlých kapitolách, ohniskem satí býval vždy především Rajastán. I přesto, že je satí zákonem zakázáno (viz. kapitola Satí), tak se zde například roku 1987 ve vesnici Deorla odehrál jeden z těchto hrůzných rituálů.

Uhořela zde spolu s tělem svého zemřelého manžela osmnáctiletá Rúp Kanvár, oslavovaná ortodoxními hinduisty jako nejoddanější z oddaných žen. I dnes se v Indii nacházejí dvě strany, jedni, kteří satí schvalují a druzí, kteří jsou rozhodně proti a považují tento zvyk za naprosto neshodující se s lidskými právy, ať již je konán dobrovolně či nikoliv, prokázat dobrovolné rozhodnutí k sebezabití, je navíc téměř nemožné. V souladu se státní ústavou garantující náboženskou svobodu považovali někteří tento čin za svobodné, nábožensky podložené rozhodnutí. Po smrti Rúp Kanvár sdělili někteří její příbuzní policii, že dívka byla k tomuto činu donucena.⁸⁵

Ohlas na satí Rúp Kanvár byl různý, pokud jde o indické ženy, protestovaly pro satí i proti satí. V časopise *Hinduismus today* se můžeme dočíst o tom, jak mnoho rajastánských žen protestovalo proti zákazu satí a pálilo přitom demonstrativně anti-satí vyhlášky.

Někteří příbuzní se nechali slyšet, že Rúp spáchala satí dobrovolně, bylo to její svobodné rozhodnutí.

Na obřad se také přišlo podívat několik svatých mužů, kteří chtěli vyzkoušet její odhodlání, tak jak to bývá zvykem, přesvědčení o tom, že se jí dostalo požehnání stát se satí od některé z velkých bohyň. Celému obřadu bylo přítomno více jak tisíc lidí.

Po celou dobu, kdy se připravovala pohřební hranice, stála prý Rúp klidně a zpívala *Gajatrí mantru*⁸⁶, pak usedla ke svému zesnulému choti, položila si jeho hlavu do klína a svému švagrovi dala znamení k zapálení hranice. Než oheň dočista vzplál, seděla Rúp klidně a rozmlouvala se svými příbuznými, nevykazovala prý žádné známky násilného donucení k tomuto činu. Některé noviny uváděly možnost, že byla pod silnými sedativy. Policii se nepodařilo satí zabránit.⁸⁷

⁸⁵ KNIPE, M. David. *Hinduismus. Experimenty s posvátnem*. Překlad: HORNOVÁ, Kateřina. Praha: Prostor, 1991. s. 195-196.

⁸⁶ Gajatrí mantra – výstižný překlad ze sanskrtu do češtiny zní: „Přijměme vytoužené světlo boha Podněcovatele. Nechť podněcuje naše myšlení.“ (Cit. FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní moudrosti*. . . . s. 144.)

⁸⁷Srov. *Hinduism Today. Uproar Over Rajput 'Sati'. Wife Emolates Herself On Husband's Funeral Pyre.1987*. [online] 2001 dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/modules/smartsection/item.php?itemid=472>

V návaznosti na čin Rúp Kanvár byl 7. listopadu 2001 přijat a schválen indickou vládou zákon zakazující velebení satí, nevztahující se však na již v minulosti vzniklé chrámy satí.⁸⁸

28. prosince 2000 se podařilo indické policii zastavit Radhu Rai dvaatřicetiletou ženu z Lucknow, která chtěla zemřít jako satí. Zdál se jí prý sen, v němž byla vyzvána k podstoupení smrti na pohřební hranici svého zemřelého manžela, vnímala tento sen jako boží vnuknutí, proto ho chtěla uskutečnit.⁸⁹

Zda je satí pácháno vdovami dobrovolně či nikoliv, je tedy téměř nerozluštitelnou otázkou, rozhodně je to zvyk drastický a neetický, navíc velice snadno zneužitelný chamtivými příbuznými ovdovělých žen. Jeho zákaz byl a je pochopitelnou reakcí humánní společnosti.

Další případ satí se stal v době nedávno minulé 7. srpna 2002 v bihárské vesnici Tamoli, kde společně s tělem zemřelého manžela uhořela pětadesátiletá Kuttu Bai. Obyvatelé vesnice vnímali událost jako posvátný akt, pro který je Kuttu Bai jako ctitelka tradic dodnes zbožňována. Kuttu Bai měla dva syny, oba dva se jí prý snažili zastavit, ale marně, oba dva stanuli před soudem. Rozhodnutí k tomuto činu u Kuttu Bai může být přikládáno i emočnímu stresu po úmrtí celoživotního partnera, který je například u seniorů ve Spojených státech jednou z hlavních příčin páchání sebevražd.⁹⁰

⁸⁸Hinduism Today. *Devotees to Sati Temples Do Not Glorify Sati.* [online] 2001-09-08 [cit. 2013-03-23] dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/devotees-to-sati-temples-do-not-glorify-sati/1182.html>

⁸⁹Srov. Hinduism Today. „*Police Halt Widows Self-Immolation Attempt in Uttar Pradesh.*“ [online] 2000-12-30. dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/police-halt-widow-s-self-immolation-attempt-in-uttar-padesh/189.html>

⁹⁰Srov. Hinduism Today. „*Villagers Deify Women Who Committed Sati, Say She Upheld Tradition.*“ [online] 2002-08-16. dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/villagers-deify-women-who-committed-sati--say-she-upheld-tradition/2115.html>

5. Dědická práva vdov

V tradiční hinduistické patrilineární rodině měla žena právo na výživu, ale neměla práva vlastnická a ani neměla právo spravovat rodinný majetek. Hinduistické vlastnické právo se začalo pomalu měnit až v roce 1937, kdy bylo ženám přiznáno vlastnické právo, a v roce 1956 byl dívkám přiznán spoluvlastnický podíl na otcově majetku, který však ztrácí dnem svého provdání.

Od roku 2005 bylo vládou schváleno, že žena má stejná dědická práva na zemědělskou půdu jako její muž, což je velké plus pro ženy – vdovy, jejichž živobytí závisí na zemědělské produkci.

Další změnou je, že žena má právo zdědit manželův samostatný majetek, chápáno jako ta část majetku náležející pouze jemu samotnému, majetek tedy není zahrnut do společného majetku širší rodiny. Samozřejmě že téměř každý zákon má nějakou skulinu dovolující ho obejít, v tomto případě se nabízí otázka, co přesně bude zahrnuto do manželova samostatného majetku. Pokud bude rodina k osobě pozůstalé vdovy nepřející, jistě se postará o to, aby „manželův samostatný majetek“ byl co nejmenší.

Hinduistické zvykové právo je stále dosti silné, jak vyplývá z výzkumné analýzy provedené mezi vdovami z Vrindávanu a Váránásí⁹¹. Bylo zjištěno, že více než 30% žen mělo závažný konflikt kvůli dědickým právům s příbuznými ze strany manžela. Vdovám bylo většinou ze strany jejich švagrů vyhrožováno, že jestli budou uplatňovat svá práva na dědictví, bude to mít pro ně velice zlé následky. Vyhrožování většinou končilo násilím a ve většině těchto případů byla žena ze svého bydliště donucena odejít, nebo byla vyhnána či přímo odvezena do Vrindávanu či Váránásí a ponechána zde svému osudu.

Většina těchto žen se na policii neobrátila ze strachu, aby následky nebyly pak ještě horší, ale i z obav, že by jim policie stejně nepomohla, protože se nebude chtít vměšovat do zvykových práv té či oné vesnice nebo kasty a uplatňovat zde právo sekulární. Podotýkám, že zvykové právo není jednotné, liší se kastovně i regionálně. Nebylo by v Indii ničím neobvyklým, že když se policie začne angažovat v takových situacích, vznikne z toho mezináboženský konflikt například mezi hinduistickou a vedlejší muslimskou vesnicí. Kdyby se policie rozhodla vdově pomoci, musela by nutně uplatňovat právo sekulární a v tu chvíli by se mohlo stát, že rodina ovdovělé ženy bude argumentovat tím, že muslimové v mnohých

⁹¹Srov. GIRI, Mohini; KHANNA Meera. *Status of Widows of Vrindavan and Varanasi*. [online] 2002. Studie společnosti The Guild of Service uskutečněná za podpory společnosti National Commission For Women. dostupné na: http://griefandrenewal.com/widows_study.htm

případech uplatňují své muslimské právo šaría a nikdo se jim do toho nesmí vměšovat (což je v mnohých ohledech pravda) a konflikt je na světě. To je tedy jeden z důvodů, proč se policie drží v napjatých rodinných situacích často stranou.

Další důvod je ten, že pokud jde například o mocnou a bohatou rodinu, tak sami policisté se té dané rodiny obávají a nechtějí riskovat, že jejich vlastní rodina pak bude například stížena pomstou za pomoc ovdovělé ženě.

V neposlední řadě dochází ke špatnému zacházení a okrádání vdov také proto, že 72% ovdovělých žen (viz. kapitola Indka vdovou) je negramotných. Tyto ženy nejsou zpravidla schopné projít všemi byrokratickými nástrahami a samy ubránit to, na co mají nárok, což je příznačné hlavně pro vdovy z vesnic, příbuzenstvo si je tohoto jejího handicapu samozřejmě vědomo a tím více špatností si dovolí.

Pokud jde o chudé rodiny, kde by žena neměla co zdědit, je vyhnána z domu zpravidla proto, aby ji rodina už nemusela živit.

Ani v bohatých rodinách to vdovy nemívají lehké, protože jim podle sekulárního práva patří velký podíl manželova majetku a to znamená, že rodina jejího manžela může mít také touhu se jí zbavit.

Vdovy jsou často psychicky týrané například švagrem, který podle zvykového práva získává do péče její děti a často pak argumentuje tím, že vdova přeci nemůže chtít žádný dědický podíl, když on se jí stará o děti a jestli si bude na podíl přeci jen dělat nároky, on se přestane o její děti starat. I proto si vdovy rozmyslí, zda o dědictví bojovat či nikoli, dá se totiž předpokládat, že je to boj předem prohraný a co by pak bylo s jejich dětmi. S psychickým týráním jde bohužel často ruku v ruce i týráním fyzické.

Někdy situace končí tím, že vdova spáchá sebevraždu, která je v jistém slova smyslu vynucena příbuznými jejího zemřelého manžela, někdy se rodina dokonce odhodlá k tomu, že nechá vdovu zavraždit. Dědické právo vdov je tedy otázka velice složitá.

Předpokládá se a je to tak běžné, že ovdovělá žena zůstane v rodině svého zemřelého manžela a to, jak bude vypadat její role vdovy v této rodině, závisí tedy v nejvyšší míře na celkovém přístupu rodiny k ženám. Není pravidlem, že mezi nižšími či vyššími kastami by byla situace pro vdovy mírnější, navíc u vyšších kast jsou omezení pro ovdovělou ženu mnohem striktnější než u kast s nízkým společenským statutem.

Samozřejmě se musím zmínit o tom, že dědictví vdovy je důvodem, proč není žádoucí její druhý sňatek – znovuprovdání. Pokud jde o dětské vdovy nebo o mladé bezdětné vdovy, tak některé se provdají znovu, ale je to výjimečné, starší vdovy s dětmi o druhý sňatek zpravidla ani nejeví zájem, obávají se špatného zacházení a přijetí v rodině druhého manžela a

sexuálního či jiného zneužívání svých dětí. U mladých bezdětných vdov je někdy přistoupeno k tzv. levirátnímu manželství, to znamená, že vdova se znovu provdá za svého švagra.

Pouze pro srovnání uvádím, že muslimské rodinné právo vycházející z Koránu nezná bezpodílové spoluvlastnictví manželů. O zaopatření rodiny se stará vždy muž, to je obvykle striktně dodržováno a to i přesto, chodí-li jeho žena do zaměstnání. Každý z manželů má svůj majetek. Islám se velice rád pyšní tím, že muslimské ženy získaly právo dědit po svých manželech dříve než ženy v Evropě, o tom jak velký bude dědický podíl ovdovělé ženy, rozhoduje také to, jestli má syny. Dcery mají v obecném měřítku nárok vždy na poloviční podíl než jejich bratři. Indická muslimka má tedy také právo dědit po svém zesnulém manželovi a to nejen z ústavního indického zákona, ale i z muslimského zákona šaria, obecně však platí, že nedědí více jak třetinu majetku. Muslimská obec má navíc etickou povinnost postarat se o své vdovy.⁹²

⁹²Srov. KROPÁČEK, Luboš. „Islám“. in: KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. „*Obrazy ženství.....*“. s. 124.; KHANNA, Meera. *The Voiceless Millions of Widows in India. Focus On the Rights of Widows within the CEDAW Framework*. [online] 2010-02-08 [cit. 2013-03-20] Presentováno společností: The Guild of Service, India. dostupné na: http://www.wunrn.com/news/2010/02_10/02_08_10/020810_india3.htm

6. Města vdov a organizace věnující se vdovám

Váránasí neboli Banáras či poutní město zvané též Kaši je jedno z nejposvátnějších měst hinduistické Indie rozkládající se na západním břehu posvátné řeky Gangy v provincii Utarpradéš. Vypráví se, že Váránasí je nejstarším městem na světě, bylo prý založeno hinduistickým bohem Šivou asi před 5000 lety. Řeka je obklopena množstvím koupacích ghátů (schodů jdoucích až do vody), kde se uskutečňuje velká spousta nejrůznějších rituálů jako například rituálních koupelí, pohřební rituály či novomanželské přeplutí Gangy. Některé gháty jsou pouze kremační, k nejstarším a nejpoužívanějším patří čtyřicet hodin denně fungující Manikarnika. Každý pravověrný hinduista by chtěl být spálen na tomto ghátu, ostatky jsou pak vhozeny do řeky, hinduisté věří, že budou-li pohřbeni na tomto místě, jejich duše dosáhne spásy a vymaní se z koloběhu životů. Ve městě se také proto nachází množství tzv. *bhawanů*, což jsou jakési ubytovny, které za minimální sumu či zadarmo poskytují ubytování pro seniory, kteří sem přišli zemřít. Váránasí tradičně láká množství vdov, které sem přicházejí zemřít a doufají v lepší znovuzrození, nebo v osvobození (mókša), leč některé zde čekají již 25 let.⁹³ Některé zde zanechají příbuzní naprosto bez finančních zdrojů, zkrátka jsou vyhoštěné z domova, není ani výjimkou, že sem například syn odveze vlastní ovdovělou matku. Některé se sem dostávají již v dětském věku třinácti či patnácti let. Přibližně 60% vdov není z chudých rodin.⁹⁴

Vdovy zde žijí nebo možná řekněme přežívají v hrůzných podmínkách. Jak již bylo řečeno v kapitole Indická vdova, 72% vdov je negramotných nebo mají pouze primární vzdělání, což znamená, že umí číst a psát. Na živobytí si většinou vydělávají žebráním, zpíváním manter v chrámech nebo prostitutcí, některým se poštěstí a je jim umožněno připojit se k úklidové četě na ulicích.

Ovdovělé ženy se tedy ocitají pod silným tlakem a trpí četnými deprivacemi a to hlavně z důvodů ekonomické nejistoty, snížené důstojnosti a sebeúcty, samoty (rituální znečištění), nedostatku smysluplného povolání, často nemají žádné stálé přístřeší (žijí na ulici – nedostatek soukromí), problémem je i špatná hygiena.

V souvislosti s těmito nedostatky se často objeví zdravotní problémy, u starších či starých vdov se k tomu ještě přidávají zdravotní problémy obvykle přicházející s narůstajícím

⁹³Srov. GIRI, Mohini; KHANNA Meera. *Status of Widows of Vrindavan and Varanasi*. [online] 2002. Studie společnosti The Guild of Service uskutečněná za podpory společnosti National Commission For Women. dostupné na: http://griefandrenewal.com/widows_study.htm

⁹⁴ Srov. Tamtéž.

věkem. Vdovy více podléhají onemocněním, jako je astma, tuberkulóza, žloutenka a malárie, výskyt těchto nemocí je mezi vdovami dvakrát až třikrát vyšší než u ostatní populace, huře jsou na tom vdovy na vesnicích než ve městech. Přibližně 3,6% vdov pije alkohol. Mnohá onemocnění přecházejí do chronicity a to u nadpoloviční většiny vdov. Následkem celkově podlomeného psychického stavu trpí mnohé z vdov vysokým krevním tlakem.⁹⁵

Vdovy živící se prostitucí jsou navíc ohroženy virem HIV a AIDS. Některé ovdověly právě proto, že byly nakaženy svým promiskuitním manželem, který na následky AIDS zemřel, tak jako manžel mladičké Ratny, která zůstala sama se třemi dětmi bez podpory své či manželovy rodiny a s minimální podporou státu, i ona si vydělává prostitucí.⁹⁶ Nemocné vdovy vydělávající si prostitucí jsou nebezpečnými hrozbami pro celou Indii. Společnost NACO (National AIDS Control Organisation) provozovaná indickým ministerstvem zdravotnictví uvádí, že téměř 90% žen v Indii nakažených virem HIV jsou vdovy, které se nakazily od manžela a ten na následky nákazy zemřel, nebo během doby, kdy se jako vdovy byly nuceny žít prostitucí. U těchto žen dochází k dvojí stigmatizaci. Jednou z nich je vdovství a druhou je nemoc AIDS či nákaza virem HIV spojovaná v indické společnosti s nemravným chováním žen a s ženskou prostitucí. I když se žena nakazila od manžela, je tendence svalovat vinu na ni, pohlavní choroby jsou v Indii všeobecně tabuizovány.⁹⁷

Vdovy takto žijící jsou samozřejmě terčem násilí a zneužívání a to hlavně v sexuální oblasti, mnohé z nich byly několikrát znásilněny či zneužity. Některé žijí v malých svépomocných komunitách s dalšími vdovami, jejich celkové živobytí je většinou nuzné, ale poskytuje vdovám alespoň malý pocit jakéhosi zázemí, sounáležitosti a jistoty. Hygienické podmínky zde bývají nevalné, což mnohdy vygraduje v šíření přenosných chorob mezi všemi členkami komunity.

⁹⁵Srov. MEITEI, Hementa; RAJ, Sherin; SWAIN, Pushpanjali. *Socio-Demographic and Health Profile of Windows in india* [online]. Nové Dillí 1999. dostupné na: <http://medind.nic.in/hab/t04/i3/habt04i3p173.pdf>. s. 176.

Srov. CHAKRAPANI, Venkatesan; NEWMAN, Peter A.; SHUNMUGAM, Murali; KURIAN, Abraham K.; DUBROW, Robert. „*Barriers to Free Antiretroviral Treatment Access for Female Sex Workers in Chennai, India*.“ [online] 2009. dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2832653/>

⁹⁶Srov. The Times of India. „*A widows story of disease and desertion*.“ [online] 2012-12-04 [cit. 2013-03-05] dostupné na: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-12-04/lucknow/35593805_1_hiv-positive-women-positive-status-hiv-infection

⁹⁷ *Mainstreaming HIV and AIDS for Women's Empowerment*. Studie provedená společností NATIONAL AIDS CONTROL ORGANISATION. Government of India 2008. [online] 2008 dostupné na: <http://www.nacoonline.org/upload/Publication/IEC%20&%20Mainstreaming/mainstreaming%20hiv%20and%20aids%20for%20women.pdf>

Podobná je situace vdov ve Vrindávanu, městě, kam denně přijíždějí stovky poutníků poklonit se do místních chrámů bohu Krišnovi, který v tomto městě kdysi dávno vyrůstal a ve Vrindávanském háji zde jako pasáček krav hrával na flétnu a laškoval s děvčaty. Je zde i poměrně silná koncentrace západních vyznavačů Krišny, kteří zde mají své indické centrum (International Society for Krishna Consciousness - ISKCON). Stejně jako Váránasí, tak i Vrindávan patří mezi nejposvátnější indická města a přitahuje tedy i osamělé vdovy.

Guild for Service (Spolek služby) je společnost založená Dr. Mohini Giri⁹⁸, soustředí se na pomoc ovdovělým ženám nejen ve Vrindávanu a Váránasí.

V centrech jako jsou „Amar Bari“ (kapacita 120 žen) nebo „Ma-Dham“ (kapacita 500 žen) mohou konečně ovdovělé ženy pocítit opět bezpečí, nalézají zde nejen střechu nad hlavou s dostačujícím soukromím, ale i pocit nové sounáležitosti, už se necítí být samy, pravidelný příjem potravin, hygienické zázemí a lidský přístup k jejich osobě jim znovu navrací důstojnost. Je zde i praktický lékař poskytující pravidelně základní lékařská ošetření a pomoc. Ženy, kterým je 75let a více a mají například problémy s pohyblivostí, se zrakem nebo trpí nějakým chronickým onemocněním a nejsou tudíž schopné pracovat a zajistit si vlastní příjem, jsou tedy plně v péči Guild for Service. Starají se pouze o svou osobní hygienu, umyjí si po sobě nádobí, vyperou si své oblečení a tím jejich denní činnost zpravidla končí.

Mladší ženy se věnují výrobě drobných předmětů, jako jsou bavlněné knoty do lamp, řetízky na brýle a korálkové šperky. Mladší ženy se často věnují šití, ve kterém se mohou v Guild for Service odborně vyškolit, šijí nejen jednoduché oblečení, jako jsou spodničky pod sárí a indické domácí šaty, ale vyrábějí i krásná vyšívána roucha pro indická božstva. Jiné se vyškolí v práci s kůží a věnují se výrobě kabelek, drobných kožených taštiček či peněženek. Mladší aktivní ženy se mohou zapojit do školicího kurzu pro kojící asistentky nebo pečovatelky, pracují pak v nemocnicích či pečovatelských domovech jako pomocné ošetřovatelky. Takové ženy jsou pak schopné uživit i své děti a postavit se na vlastní nohy. Ženy mají vlastní bankovní účty, kam si ukládají peníze. Vdovám, které jsou úplně bez příjmů, poskytuje Guild for Service měsíčně kapesné 196,- Rs (přibližně 70Kč).

⁹⁸ Dr. Mohini Giri – v roce 2005 obdržela Nobelovu cenu za mír, dlouhá léta bojuje za rovnoprávnost žen v Indii, v roce 1971 založila War Widow Association (Asociace válečných vdov), v roce 2000 zakládá společnost Women's Initiative for Peace in South Asia (iniciativa žen pro mír v jižní Asii), v roce 1994 - 1998 byla například předsedkyní Národní komise pro ženy. Ovdověla, když jí bylo 50 let. I přesto že je vzdělaná a má dostatek finančních prostředků, zažívala si některá stigmata související s vdovstvím na vlastní kůži, když jí například příbuzní žádali, aby nechodila na jejich svatbu, protože by novomanželům mohla její přítomnost přinést smůlu.

Také společnost Lomba Trust založená v roce 1997 ve Velké Británii (se sídlem v Indii) se věnuje péči o vdovy a o sociokulturně znevýhodněné ženy nejen v Indii. Soustředí se především na vzdělávání žen a dívek, protože díky vzdělání se mohou stát samostatnými a schopnými zorientovat se v životních situacích a možnostech, které se jim nabízejí. Tím se stanou mnohem méně zranitelnými a zneužitelnými, budou schopné bránit sami sebe. Velice úspěšným projektem se stala například výuka vdov v oblasti kosmetiky a péče o tělo, kterou společnosti Lomba Trust nabídla. Dr. Blossom Kochhara je majitelkou úspěšné kosmetické firmy, jejíž součástí jsou i školící střediska. Úspěšné jsou i kurzy šití. Lomba Trust také zavedla mezinárodní den vdov připadající na 23. června.⁹⁹

Ve své péči o vdovy pokračuje také Rámakrišnova mise založená již v roce 1897 nábožensko-společenským reformátorem Svámím Vivékánandou (vzdělaný bráhman a filosof vlastním jménem Narendranáth Datta 1863-1902). Ve své době prosazoval rovnost všech náboženství a kast, propagoval vzdělávání žen a dívek a upozorňoval na zlostnatělost a nehumánnost některých kulturně-náboženských zvyklostí v různých oblastech života, upozorňoval právě i na nebohou situaci hinduistických vdov.

Ramakrishna mision má široký okruh zájmů. Tím nejdůležitějším je vzdělávání od primárního až po vysokoškolské, provozuje několik vysokých škol, ale svou pozornost soustředí například i na dostupnost čisté pitné vody ve venkovských oblastech, lékařskou pomoc pro lidi žijící ve slumech, pomoc těhotným ženám z chudých oblastí, provozuje například domov pro stařenky ve Váránasí, který je samozřejmě útočištěm převážně pro staré vdovy.¹⁰⁰ Ve Vrindávanu poskytuje vdovám bezplatnou lékařskou péči a bezplatné příděly potravin. V zimě je teplota ve Vrindávanu někdy velmi nízká, Ramakrishna mision tedy rozdává mezi vdovy zimní deky, ponožky a svetry. Některým vdovám pomáhají s platbou nájemného nebo se angažují v péči o vzdělávání jejich dcer či financování věna. Také rozdávají hygienické potřeby.¹⁰¹

Svou zásluhu v péči o ovdovělé ženy nesou i někteří hinduističtí svatí muži (sadhuové), kteří se v posvátných indických městech věnují meditacím, modlitbám, zpěvům náboženských písní a manter a poskytování duchovní podpory věřícím laikům v jejich okolí, jejich záměr je jediný, dosáhnout nirvány a vymanit se z koloběhu životů. Žijí prostým

⁹⁹Srov. The Loomba Foundation. „A Worldwide Research Study of Widows.“ [online] 2013-02-11 dostupné na: <http://theloombafoundation.org/home/>

¹⁰⁰Srov. Ramakrishna Math and Ramakrishna Mission. *Ramakrishna Mission Home of Service, Varanasi Home of Service.* [online] 2012 dostupné na: http://belurmath.org/centres/display_centre.php?centre_id=VHS

¹⁰¹Srov. Ramakrishna Mission Sevashrama Vrindaban. *Widow welfare. Food Items Distribution to Widow Mothers.* [online] 2012. dostupné na: http://www.rkmsvrind.org/Widow_Welfare.html

životem, dodržují celibát a stravují se vegetariánsky. Finančně jsou většinou podporováni svým okolím, protože v Indii je svatým mužům tradičně prokazována úcta. Jednou takovou vdovou, která našla zázemí u starého sádhu ve Vrindávanu, byla osmadvacetiletá Rádha. Rozhodla se opustit švagrovu rodinu, v níž žila po manželově smrti, kvůli sexuálnímu zneužívání a neustálému ponižování. V jednom vrindávánském chrámu se jí ujal starý sadhu, Rádha mu připravovala jídlo, prala mu šaty a uklízela, žila s ním v jeho malém domku, který po sadhuově smrti zdědila.¹⁰²

¹⁰²Cit. Women Under Siege. „The ongoing tragedy of India’s Windows.“ [online] 2013-04-07 [cit. 2013-04-07] dostupné na: <http://www.womenundersiegeproject.org/blog/entry/the-ongoing-tragedy-of-indias-widows>

7. Podpora státu

Jen málo indických vdov pobírá důchod či jinou finanční podporu od státu. Získat státní důchod znamená prodrat se byrokracií, umět číst a psát a být komunikativní. Pokud je žena takto vybavena, je většinou schopna vyplnit potřebný formulář a projít všemi byrokratickými cestami vedoucími k podání žádosti o důchod.

Většina vdov však, byť by měly nárok na důchod či nějakou státní podporu, není schopných vyplnit potřebný formulář a vypořádat se se všemi úředními peripetemi s tím souvisejícími. Pokud se dostanou do péče nějaké z výše uvedených organizací nebo jim podobných, které se věnují péči o ovdovělé ženy, tak jednou z forem pomoci je obstarání podpory od státu, má-li na takovou podporu vdova nárok. Většina organizací zakládá vdovám bankovní účty, se kterými je naučí zacházet, na ně jim pak každý měsíc přicházejí peníze, s nimiž si sami hospodaří. Více jak 66 % vdov žijících v pensionech ve Vrindávanu provozovaných společností Guild of Service má bankovní účet a pobírá důchod. Důchody jsou pro ženy však často nedostačující.

Žadatel o důchod musí splňovat několik základních podmínek – musí vlastnit bankovní účet, na který mu budou čtvrtletně zasilány peníze, musí být mentálně způsobilý k manipulaci s bankovním účtem a nesmí být příjemcem jiné další podpory, musí mít trvalé bydliště a rodný list. Pokud splňuje tyto podmínky, má nárok ve věku 60-69 let na 1000,- Rs čtvrtletně na osobu (přibližně 360,-Kč), ve věku 70 let a výše má nárok na 1500,- Rs vyplácených čtvrtletně na osobu (přibližně 552,- Kč).¹⁰³ Podpora pro vdovy od 18-60 let věku je v současné době 1000,- Rs čtvrtletně na osobu (přibližně 360,- Kč)¹⁰⁴. Dále může vdova, která provdává svou dceru, zažádat o jednorázový příspěvek na její věno ve výši 20.000,- Rs (přibližně 7360,- Kč). Tento příspěvek si protřečí se zákonem, který požadování věna oficiálně zakazuje.¹⁰⁵ Dále pobírají důchod vdovy, jejichž manžel pracoval jako státní

¹⁰³Srov. Government of India. Social Welfare Department. *Financial Assistance Schemes*. [online] 2012-02-22

[cit. 2013-04-20] dostupné na:

http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/doit_socialwelfare/SocialWelfare/Home/Our+Services/Financial+Assistance+Welfare+Scheme+Details+and+Notifications+etc./

¹⁰⁴Srov. Government of National Capital Territory of Delhi. SHARMA, B. K. „*Women and Men in Delhi 2010*.“ [online] 2011-07 [cit. 2013-04-25]

dostupné na:

<http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/d01bef8047cf1b0c9722df8f88fd08f8/gender+statistics.pdf?MOD=AJPERES&lmod=-1995808501&CACHEID=d01bef8047cf1b0c9722df8f88fd08f8>. s. 3-8.

¹⁰⁵Srov. Tamtéž. s. 3-8.

zaměstnanec, jeho důchod činí většinou 70% z jeho nejvyššího výdělku a důchod pro jeho pozůstalou manželku činí 60% z jeho penze.

Částky tedy nejsou nijak vysoké, a jak uvádějí pracovníci organizací věnujícím se pomoci vdovám, jsou to částky nedostačující.

8. Hinduistická vdova v literatuře a filmu

Rabídranáth Thákur (1861-1941), jeden z nejznámějších představitelů indické moderní doby, se též zabíral problematikou vdovství a prostřednictvím svých literárních počinů dával světu na vědomí, že zacházení s indickými vdovami není často v pořádku.

Povídka „Mahamaya“ vypráví o mladé, krásné dívce Mahamaye pocházející z nejvyšší bráhmanské kasty kulin Brahman. Ve vesnici, kde žije se svou rodinou, se zamiluje do mladíka jménem Rajib, který je také z bráhmanské kasty, ale bohužel ne z té nejvyšší.

Když se o jejich lásce dozví otec Mahamay, rozhodne se zachránit čest rodiny, kterou Mahamaya tímto nesourodým vztahem narušila a najde jí rychle ženicha z kasty Kulin Brahman. Je to už velice starý muž, důchodce, čekající v pronajaté boudě na břehu posvátné řeky na smrt. Svatba proběhne narychlo v této boudě, ženich z posledních sil, kterému na tomto světě zbývají, odřikává svatební mantru, druhý den zemře a Mahamaya se stane vdovou. Usedá na manželovu pohřební hranici společně s jeho mrtvým tělem, oheň neboří příliš dobře. Najednou se však zvedne velký vítr, který uvolní dešťové mraky a spustí se velikánský liják, který zažene všechny pozůstalé a přihlížející do boudy, kde stařík čekal na svůj poslední výdech.

Mahamaya využije situace a uprchne z pohřební hranice, oheň jí však stihl ožehnout tvář, nohy i ruce. Běží do otcovského domu, kde nikoho nenajde, a tak běží za svým Rajibem a zůstane s ním v jeho domě.

Štěstí do života jim to však nepřineslo. Mahamaya se před Rajibem skrývá pod závoj zahalující se co nejvíce, aby skryla jizvy, které jí způsobil oheň na pohřební hranici jejího manžela. Začne se Rajibovi vyhýbat, až se postupně jeden druhému odcizí. Mahamaya žije zahalena svým závojem v hlubokém, tichém žalu, cítí se, jako by se potácela někde na cestě mezi životem a smrtí, pro své stigma, jehož původ každý zná, je vyřazena ze společnosti. Rajib se také velice trápí a přemítá o svém životě. Z krásné a veselé Mahamay, kterou znával, se stal přízrak schovávající se za závojem v jeho domě. Jeden druhému se ztratili, žili spolu, ale přesto od sebe odloučení, bylo to horší, než by bylo odloučení způsobené smrtí jednoho z nich, po němž žal zvolna utichá, zatímco tento žal každým dnem vzrůstal.¹⁰⁶

Thákur nezapomínal ve svých tématech ani na děti vdov ocitající se často ve svízelných situacích, vystavené různému týrání a zneužívání ze strany svých strýců a dalších příbuzných.

¹⁰⁶ University of California Press. White Saris and Sweet Mangoes. „*Widows Trapped between the Living and the Dead.*“

[online] 2004 [cit. 2013-04-25] dostupné na:

<http://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=ft458006c0&chunk.id=s2.7.31&toc.id=s1.5.27&brand=eschol>

Povídka s názvem Nánibála vypráví o dívce, jejíž matka ovdověla a zůstala i s dcerou Nánibálou žít v rodině svého zesnulého manžela.

Její mladičká dcera je sexuálně zneužita jedním ze svých příbuzných a zanedlouho zjistí, že je těhotná. Celé okolí dívku odsoudí, rodina s ní zachází nanejvýš hrubě a její matka nemá žádných sil se bránit. Všichni Nánibálu obviňují, že za neštěstí, které přivodila nejen na sebe, ale i na celou rodinu, může jen a jen ona, nikdo neřekne ani půl slova proti muži, který ji sexuálně zneužil. Sama Nánibála nakonec uvěří, že ona sama je jediným viníkem.

Ujme se jí jeden blízký soused známý svým volnomyšlenkářstvím, stará se o ni, jako kdyby jí byl otcem. Nánibála však trpí strašnými výčitkami, nakonec porodí mrtvé dítě a spáchá sebevraždu. Svému opatrovateli nechá na rozloučenou dopis, na jehož konci se podepíše jako Hříšnice Nánibála.¹⁰⁷

Nejsmutnější případy vdov se týkají ještě nedospělých děvčat. V dnešní době už bychom se s nimi neměli setkávat, protože jak již bylo zmíněno, provdávaná dívka musí mít minimálně 18 let. Ale v odlehlejších vesnických oblastech, kde lidé nemají mnohdy ani rodné listy, je těžké dopátrat se skutečného věku novomanželů, a tak se může stát, že na „dětskou“ nevěstu či vdovu přeci jenom narazíme.

O jedné takové dívce vypráví příběh od známé a populární indické spisovatelky Deepy Mehty z roku 2005 s názvem „Voda“, dostalo se mu i filmového zpracování.

Odehrává se v roce 1938 v době, kdy v Indii působil jeden z největších indických reformátorů a politických vůdců, Móhandás Karamčand Gándhí. Hlavní postavou je osmiletá dívenka jménem Chuyia provdaná za starého muže a čekající v domě svých rodičů, až dospěje a bude moci odejít do manželova domu. K tomu však nikdy nedojde, protože její starý manžel zemře a rodiče dají dívku do zvláštního *ášramu* (náboženské středisko) pro hinduistické vdovy ve městě Váránasí. Dívka se jen těžko vyrovnává se svým osudem a mnoho věcí není schopna ve svém věku pochopit. V boji s jejím údělem jí pomáhá krásná mladá vdova žijící také od dětství v tomto ášramu a vydělávající peníze nejen pro sebe, ale i své spolutrpitečky, prostitutky.

Malou Chuyiu nakonec stará vdova stojící v čele ášramu poskytne za vysokou úplatu jednomu bohatému muži, který dívku sexuálně zneužije.

Natáčení filmu i jeho následné promítání v Indii bylo doprovázeno bouřlivými reakcemi ze strany hinduistických extrémistů, neboť až příliš odrážel vdovskou skutečnost doby nejen dávno minulé. Z toho důvodu se film natáčel z velké části na Srí Lance.

¹⁰⁷ Rabídranáth Thákur, Muž a žena, Sedm novel o lásce a manželství, Odeon, Praha 1976, Přeložil Dušan Zbavitel, str. 135-151 (Povídka Čtyři obrazy, díl nazvaný Strýc)

9. Má vlastní setkání s vdovami

S tou první jsem se seznámila díky našim přátelům v Dillí, o nichž jsem se zmiňovala již v souvislosti s hinduistickými svatbami, když jsem vyprávěla v kapitole „Hinduismus“ příběh mladého Deepaka, který se zamiloval na vysoké škole do své spolužačky a jak mu jeho rodina nakonec našla jinou, vhodnější nevěstu. Bylo mi ctí setkat se s Deepakovou babičkou, usměvavou osmdesátiletou stařenkou v růžovém sáří, žijící v několikagenerační rodině. Svobodně komunikovala se mnou i s manželem i přesto, že neuměla anglicky. Nikdo ji nebránil v povídání si s hosty. Působila velice křehce, měla už problémy s pohyblivostí, takže většinu dne proseděla na své posteli v uvítacím pokoji, kde se v případě návštěvy musel nutně mihnout každý host. Hned vedle byla kuchyně, kde byla stále některá z jejích příbuzných (ani jedna nechodila do zaměstnání) a kam velice často běhala pravnoučata pro něco dobrého na zub. Babička byla tedy ve víru dění, nic jí neuniklo a ani jí nebylo smutno, byla čistě oblečená, a jak už jsem se zmínila, nosívala barevná sáří, ne ta bílá, vdovská. Nikdo se jí nestranil, nikdo neměl pocit, že by mu mohla přinést smůlu, vypadala opravdu spokojeně.

Druhá vdova, se kterou jsem se setkala a měla možnost poznat celkovou situaci, ve které se nachází, byla maminka našeho (mého a manželova) učitele jógy. Satis, tak se jmenoval, byl pán pocházející z tradiční hinduistické rodiny ve Váránasí. Jeho otec se vždy živil jako čajovník, měl čajovnu na hlavní ulici, kudy chodily smuteční průvody k hlavnímu spalovacímu ghátu Manikarnika, takže na frekventovaném místě, měl tedy hodně zákazníků a dařilo se mu dobře. Svým třem synům dopřál dobré vzdělání.

Satis je ze sourozenců nejstarší, vystudoval, stal se inženýrem, našel dobře placené zaměstnání u železnice (indická železniční síť je pro svou rozlehlost a počet zaměstnanců známá po celém světě) v Bangalore, což je jedno z nejmodernějších měst v Indii, oženil se, narodila se mu dcera a syn, rodině se dařilo dobře.

Když zemřel jeho otec ve Váránasí, Satisova maminka projevila přání, aby jako nejstarší syn převzal čajovnu po otci a postaral se také o ni samotnou. Satisovi to přišlo naprosto přirozené a oznámil rodině, že se budou stěhovat do Váránasí do jeho rodného domu. Satisova manželka s tím nesouhlasila, nechtěla se jí odcházet z moderního města rovnou do srdce tradičního Váránasí a nechtěla, aby se z jejího muže inženýra stal najednou čajovník, jehož příjem bude samozřejmě nižší, než byl dosud.

Satis však cítil jako svou nevyhnutelnou povinnost postarat se o matku a otcovu čajovnu a do Váránasí odjel – sám. Vyprávěl nám, jak to všechno bylo: „Dopadlo to tak, že moje žena zůstala s dětmi u svých rodičů a trucovala, pouze jsme si telefonovali. Nechtěla se smířit

s tím, že si vzala za muže inženýra a skončí s čajovníkem (smích). Jednou jsme spolu opět telefonovali, bylo to asi po dvou měsících po našem odloučení, říkala mi, že je jí smutno a nakonec přijela i s dětmi do Váránasí a už tu zůstala. Byl jsem šťastný a děkoval jsem za to všem bohům.“

Satisova maminka mu v čajovně pomáhala, ani ona nechodila v bílém vdovském sári, dokonce nosila i ozdoby a ani jí se nikdo z rodiny nestranil a neomezoval její svobodu, ať již v jídle či pohybu, měla své vlastní finanční prostředky a stejně jako Deepakova babička, tak i ona vypadala spokojeně.

Do Satisovy čajovny chodila ještě jedna vdova, bylo jí 101 let, nikdy nemluvila, vždycky si sedla na bobek a dostala od Satisy dva čaje zdarma. Tato stařenka také chodila v barevných sárech, byla vždy čistě oblečená a upravená, nosívala si v košíčku různá rituální náčiní používaná při hinduistické modlitbě – svíčky, květiny, malé mističky spletené z palmového listí a samozřejmě nádobku s vodou z posvátné řeky Gangy. Nejevila známky nějakého trýznění ze strany svých příbuzných či svého okolí, ani Satis, který ji znal, o ničem takovém nemluvil.

Třetí vdovou je žena žijící po boku duchovního učitele Swami Ram Kripalu. Swami Kripalu strávil mnoho let v Himálaji, kde se nejprve se svým duchovním učitelem a později sám věnoval józe a dechovým cvičením, během jejichž praktikování dosáhl vysokých duchovních pokroků.

Nyní žije v indické Rishikeshi blízko zde protékající posvátné řeky Gangy, má mnoho žáků nejen v Indii, ale i v Americe, kam pravidelně jezdívá a nyní i v Čechách. Díky podpoře jeho žáků vznikl v Rishikeshi ašram Srí Bharat Milap, kde Swami bydlí s několika svými žáky a Ma Devi, která ovdověla, když jí bylo 65 roků a rodina ji vyhostila z domu jako nepotřebnou. Swami se jí ujal a zapojil ji do práce v ašramu jako svojí hospodyně, která se stará hlavně o kuchyni. V současnosti už je to pětasedmdesátiletá babička, několikrát už byla nemocná, u Swamiho má veškerou péči, i tu lékařskou.¹⁰⁸

¹⁰⁸POLTIKOVIČ, Viliam. „*Sarvamangalam*“. Česká republika. 1999.

10. Potřeba změny

Na konec bych jen ráda podotkla, že ovdovělý muž hinduista se může znovu oženit a nikdo na tom neshledá nic proti tradici, jak kulturní tak náboženské, ba naopak. Je-li to navíc vdovec bezdětný, je jeho povinností (přinejmenším společenskou) se znovu oženit a zplodit pokud možno alespoň jednoho syna. Nikdo s ním nebude kvůli jeho ovdovění jednat nedůstojně, hrubě a nebude ho nijak zneužívat, ani se ho stranit.

V jedné z Thákurových povídek se dočteme o muži, který odkázal svou mladičkou bezdětnou manželku i s celým svým majetkem svému duchovnímu učiteli.¹⁰⁹ Zde tkví problém, dokud bude s indickou ženou zacházeno jako s majetkem, který nemá duši a city, není šance na změnu. Bylo by nanejvýš potřebné změnit tento přístup a navrátit ženám důstojnost, pak by se samozřejmě zlepšila i situace indických vdov.

Jak už jsem však podotýkala v úvodu, tak Indie je prodchnuta mnoha náboženstvími a zvyklostmi, které jsou v ní hluboce zakořeněny. Cesta ke změně je tedy velice dlouhá a klikatá. Jde hlavně o cílené a dlouhodobé působení různých především neziskových organizací hlásajících v tomto směru osvětu. Jistou změnu by také potřeboval systém vdovských státních podpor, protože finance poskytované vdovám jsou v současné době naprosto nedostačující. Indie však patří mezi rozvojové země, mnoho lidí zde žije v hluboké chudobě, finanční prostředky jsou tedy ve všech oblastech nedostačující.

Pokud Indové samotní budou cítit potřebu změnit své chování k ženám a pokud indické ženy najdou sílu za sebe bojovat, pak je šance na změnu. Jde tedy převážně o výzvu indické společnosti k oproštění se od krutých a zkostnatělých zvyklostí.

¹⁰⁹ THÁKUR, Rabídranáth. *Muž a žena. Sedm novel o lásce a manželství*. Překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: Odeon, 1976. s. 152-182.

Závěr

Cílem této práce bylo poukázat na problematiku týkající se indických vdov. Je potřebné vidět situaci v širším kontextu. Postoj k ovdovělým ženám vychází z celkového postavení ženy ve společnosti, které je podmíněno nejen kulturně ale i nábožensky, proto jsem se hodně zaměřila i na hlavní náboženství Indické republiky a na ženskou roli v nich, aby bylo patrné, jaké důvody vedly k tomu, že postavení indických žen a vdov je v současné době stále tak nelehké, i když samozřejmě prošlo mnoha změnami.

Nejhůře jsou na tom hinduistické vdovy a jejich rodiny, na které jsem se zaměřila převážně. V hinduistické tradici pro ně existuje nespočetné množství různých příkazů a zákazů, což se u jiných náboženství v Indii nevyskytuje, a pokud ano jsou to zvyky přejaté většinou z hinduismu.

Velkým problémem spjatým velice úzce s indickými vdovami je HIV/AIDS i toto je oblast otevřená pro působení neziskových organizací, i zde by bylo potřebné šířit osvětu.

Mnoho indických vdov a vdovských rodin nutně potřebuje pomoc zvenčí. Přestože neziskové organizace mají snahu zasadit se o zlepšení jejich celkové situace, i tak mnoho vdov zůstává napospas svému osudu, protože pokrytí neziskových organizací je bohužel ve značném nepoměru s počtem vdov.

Anotace

Cílem této práce bylo poukázat na problematiku týkající se indických vdov. Zaměřuji se v ní na celkové postavení vdovy v indické společnosti. Pro lepší porozumění celkové situaci píší nejprve o indických náboženstvích a o ženské roli v nich, z čehož je patrné celkové postavení indické ženy ve společnosti. Dále jsem se zaměřila převážně na hinduistické vdovy. Pozornost je věnována dnes již zakázanému zvyku *satí*, psychickým deprivacím spojeným s vdovstvím, chorobám ohrožujícím vdovy, systému podpory vdov.

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to identify the characteristics of the situation of widows in India. The thesis focuses on the overall condition of the widows in the Indian society. For a better insight into the topic the first chapters discuss the Indian religions and the position of women in them. That illustrates the footing of women in the Indian society at the aggregate level. The main concern of the following chapters is given to the Hindu widows and their situation. The old Indian tradition of *sati*, the psychic deprivations that widowhood causes to women, the diseases that endanger the widows and the system of benefits for widowed women are discussed more closely.

Klíčová slova: Indie, vdova, náboženství, satí, upalování vdov, sociální vyloučení, stigma, Vrindávan, Váránasí, HIV/AIDS, sociální podpora

Key words: India, Widow, religion, Satee, Immolation, Social Exclusion, Stigma, Vrindavan, Varanasi, HIV/AIDS, Social Support.

Seznam použité literatury

1. Použité monografie a články:

Bible. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-8-X

FILIPÍ, Pavel. *Křesťanstvo: Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1998 (2. Vydání). 195 s. ISBN 80-85959-35-2

FILIPSKÝ, Jan; LIŠČÁK Vladimír; HEROLDOVÁ Helena; KOLMAŠ Josef; VAVRUŠKOVÁ Stanislava. *Lexikon východní moudrosti - buddhismus, hinduismus, taoismus, zen*. Olomouc: Votobia, 1996 (1. vydání). ISBN 80-7198-168-0

HOLMAN, Jaroslav. *Křesťanství v jižní Asii*. In Vavroušková, S. (et al.). *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2005.

KAUR SINGH, Nikky, Guninder. *Sikhismus*. Překlad: HUSÁKOVÁ, Ivana. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-189-1

KNIPE, M. David. *Hinduismus. Experimenty s posvátnem*. Překlad: HORNOVÁ, Kateřina. Praha: Prostor, 1991. ISBN 80-85190-57-5

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha-Litomyšl: Paseka 2008. ISBN 978-80-7185-890-4

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství I.díl - Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. Praha: Karolinum, 2005 (1. Vydání). ISBN 8024608324

Korán. Překlad: HRBEK, Ivan. Praha: Academia, 1972. ISBN:80-7309-992-6

KRÁSA, Miloslav; MARKOVÁ, Dagmar; ZBAVITEL, Dušan. Indie a Indové. Od dávnověku k dnešku. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 8070212160

KROPÁČEK Luboš, GOMBÁR Eduard, MARKOVÁ Dagmar, OBUCHOVÁ L'ubica. *Variace na Korán. Islám v diaspoře*. Praha: Akademie věd České republiky, Orientální ústav, 1999.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-613-1

KROPÁČEK, Luboš. *Súfismus. Dějiny islámské mystiky*. Praha: Vyšehrad, 2008 (1. Vydání). ISBN 978-80-7021-817-4

LESNÝ, Vincenc. *Buddhismus*. Praha: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-062-5.

Mánavadharmaśāstra, překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2009. ISBN: 978-80-904246-5-4, (Originál: Manuś Code of Law)

MARKOVÁ, Dagmar. *Zrcadlo Indie 20. století v díle hindských spisovatelek*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2011 (1. vydání). ISBN 978-80-85425-65-9

MARTÍNKOVÁ, Jana. *O zlatém vejci, Brahmovi a vesmírných světech. Mýty starých Indů*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0301-4

MUKHERJEE, Debi, Prasanna. *Value Education. The Indian Tradition*. Mumbai: Paras Prints, 2004 (1. Edition). ISBN 81-7276-347-6

PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus Křesťanství Islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN: 80-7182-165-9.

PERTOLD, Otakar. *Džinismus*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

POMKLOVÁ, Jana. „Parda indických muslimek očima ortodoxních duchovních.“ *Nový Orient*. 61/3, 2006.

PREINHALTEROVÁ, Hana. Hinduista. Od zrození do zrození. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-211-X

SHARMA, Dinesh a kol. Childhood, family, and sociocultural chase in India. New Delhi, Oxford University Press, 2003 (1. Published). ISBN 019 566 460 4

THÁKUR, Rabídranáth. *Muž a žena. Sedm novel o lásce a manželství*. Překlad: ZBAVITEL, Dušan. Praha: Odeon, 1976. ISBN 80-7021-382-5

TRIBE, Anthony; WILLIAMS, Paul. *Buddhistické myšlení. Úplné uvedení do indické tradice*. Překlad:

ZBAVITEL, Dušan. Praha: ExOriente, 2011. ISBN 9788090424685

ZBAVITEL, Dušan. *Bozi, bráhmani, lidé. Čtyři tisíciletí hinduismu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

ZBAVITEL, Dušan. Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti. Praha: Dharma Gaia, 1993. ISBN 80-901225-5-8

2. Použité internetové zdroje:

GIRI, Mohini; KHANNA Meera. *Status of Widows of Vrindavan and Varanasi*. [online] 2002. Studie společnosti The Guild of Service uskutečněná za podpory společnosti National Commission For Women. dostupné na: http://griefandrenewal.com/widows_study.htm

CHAKRAPANI, Venkatesan; NEWMAN, Peter A.; SHUNMUGAM, Murali; KURIAN, Abraham K.; DUBROW, Robert. „*Barriers to Free Antiretroviral Treatment Access for Female Sex Workers in Chennai, India*. AIDS.“ [online] 2009. dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2832653/>

KHANNA, Meera. *The Voiceless Millions of Widows in India. Focus On the Rights of Widows within the CEDAW Framework*. [online] 2010-02-08 [cit. 2013-03-20] Presentováno

společností: The Guild of Service, India. dostupné na:
http://www.wunrn.com/news/2010/02_10/02_08_10/020810_india3.htm

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. Fórum 50 %. „Několik poznámek o postavení (nejen) indických žen“. [online] 2006-05-28 [cit. 2013-03-21] dostupné na:
<http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-nekolik-poznamek-o-postaveni-nejen-indickyh-zen>

MEITEI, HEMENTA; RAJ, SHERIN; SWAIN, PUSHPANJALI. Socio-Demographic and Health Profile of Windows in india [online]. Nové Dillí 1999. dostupné na:
<http://medind.nic.in/hab/t04/i3/habt04i3p173.pdf>

MUKHOPADHYAY, Kumar, Pradyot. „*Death, Killing and Self-killing*“. [online] 2011. dostupné na:
http://www.sriramakrishna.org/admin/bulletin/_bulletin_8344413f96f41ec19f502b98d7ca9837efeb6d23.pdf. s. 213-214.

BBC News India. *Protests in India after Delhi gang-rape victim dies*. [online] 2013-12-29 [cit. 2013-02-08] dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-india-20863707>

BusinessInfo.cz. Oficiální portál pro podnikání a export. *Indie: Základní informace o teritoriu*. [online] 2013-04-03. dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-informace-o-teritoriu-18274.html#sec6>

Center for History and New Media. Women in Word History. *Sati*. [online] 1996. dostupné na: <http://chnm.gmu.edu/wwh/modules/lesson5/lesson5.php?s=0>

Government of India. Social Welfare Department. *Financial Assistance Schemes*. [online] 2012-02-22 [cit. 2013-04-20] dostupné na:
http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/doit_socialwelfare/SocialWelfare/Home/Our+Services/Financial+Assistance+Welfare+Scheme+Details+and+Notifications+etc./

Government of National Capital Territory of Delhi. SHARMA, B. K. „*Women and Men in Delhi 2010*.“ [online] 2011-07 [cit. 2013-04-25] dostupné na:

<http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/d01bef8047cf1b0c9722df8f88fd08f8/gender+statistics.pdf?MOD=AJPERES&lmod=-1995808501&CACHEID=d01bef8047cf1b0c9722df8f88fd08f8>

Hinduism Today. „*Villagers Deify Women Who Committed Sati, Say She Upheld Tradition.*“ [online] 2002-08-16. dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/villagers-deify-women-who-committed-sati--say-she-upheld-tradition/2115.html>

Hinduism Today. *Devotees to Sati Temples Do Not Glorify Sati.* [online] 2001-09-08 [cit. 2013-03-23] dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/devotees-to-sati-temples-do-not-glorify-sati/1182.html>

Hinduism Today. *Police Halt Widow's Self-Immolation Attempt Uttar Pradesh.* [online] 2000-12-30. dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/blogs-news/hindu-press-international/police-halt-widow-s-self-immolation-attempt-in-uttar-padesh/189.html>

Hinduism Today. *Uproar Over Rajput 'Sati'. Wife Emulates Herself On Husband's Funeral Pyre.1987.* [online] 2001. dostupné na: <http://www.hinduismtoday.com/modules/smartsection/item.php?itemid=472>

http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-12-04/lucknow/35593805_1_hiv-positive-women-positive-status-hiv-infection

http://zpravy.idnes.cz/znasilnena-indka-zemrela-0xh-/zahranicni.aspx?c=A121229_065400_zahranicni_jj

iDnes.cz. *Znásilněná indická žena zemřela, rozhořčení lidé vyšli do ulic.* [online] 2013-12-29 [cit. 2013-02-08] dostupné na:

Kurzy měn. Datum oficiálního kurzovního lístku ČNB. [online] 2013-02-30 [cit. 2013-03-21] dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_devizoveho_trhu/denni_kurz.jsp

Mainstreaming HIV and AIDS for Women's Empowerment. Studie provedená společností NATIONAL AIDS CONTROL ORGANISATION. Government of India 2008. [online] 2008

dostupné na:

<http://www.nacoonline.org/upload/Publication/IEC%20&%20Mainstreaming/mainstreaming%20hiv%20and%20aids%20for%20women.pdf>

Ramakrishna Math and Ramakrishna Mission. *Ramakrishna Mission Home of Service, Varanasi Home of Service*. [online] 2012 dostupné na:

http://belurmath.org/centres/display_centre.php?centre_id=VHS

Ramakrishna Mission Sevashrama Vrindaban. *Widow welfare. Food Items Distribution to Widow Mothers*. [online] 2012. dostupné na: http://www.rkmsvrind.org/Widow_Welfare.html

The Indian Express. „*Sakinaka double murder: Accused went ‘insane with jealousy’, say cops*“. [online] 2013-06-23. dostupné na: <http://www.indianexpress.com/news/sakinaka-double-murder-accused-went--insane-with-jealousy--say-cops/1056612/#sthash.Cpms2kFx.dpuf>

The Loomba Foundation. „*A Worldwide Research Study of Widows*.“ [online] 2013-02-11 dostupné na: <http://theloombafoundation.org/home/>

The Times of India. „*A widows story of disease and desertion*.“ [online] 2012-12-04 [cit. 2013-03-05] dostupné na:

The Times of India. „*Infidelity, suspicion major causes of women's murders*“. [online] 2008-12-28. dostupné na: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2008-12-21/chennai/27950236_1_murders-husbands-vijayakumar

The times of India. „*Jealous husband attacks wife*“. [online] 2012-07-12. dostupné na: http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-07-11/kolkata/32632040_1_sonali-illicit-affair-wife

UNESCO Institute for Statistics. Data centre. *Education (all levels) profile – India 2011*. [online] 2011 [cit. 2013-02-14] dostupné na: http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3560

University of California Press. White Saris and Sweet Mangoes. „*Widows Trapped between the Living and the Dead*.“ [online] 2004 [cit. 2013-04-25] dostupné na:
<http://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=ft458006c0&chunk.id=s2.7.31&toc.id=s1.5.27&brand=eschol>

US National Library of Medicine. National Institute of Health. „Marital murders -- the Indian reality“. [online] 1993-02-01. dostupné na:
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12286351>

Volunteering with the Missionaries of Charity. *Volunteering with the Missionaries of Charity in Kolkata*. [online] 2013-03-02 [cit. 2013-03-15] dostupné na:
http://www.motherteresa.org/07_family/Volunteering/v_cal.html

Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Matka Tereza*. [online] 2013-03-02 dostupné na:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Matka_Tereza

Women Under Siege. „The ongoing tragedy of India’s Windows.“ [online] 2013-04-07 [cit. 2013-04-07] dostupné na: <http://www.womenundersiegeproject.org/blog/entry/the-ongoing-tragedy-of-indias-widows>

World Bank Search. *Population, total (in billions)*. [online] 2013-02-30 [cit. 2013-03-21] dostupné na: <http://search.worldbank.org/all?qterm=Indie%20population>

Použité filmy:

DHANRAJ, DEEPA. „Invoking Justice“. Indie. 2011.

POLTIKOVIČ, Viliam. „Sarvamangalam“. Česká Republika 1999.

Příloha č.1:

Swami Ram Kripalu a Ma Devi na břehu Gangy v Rišíkeši

Ovdovělá Satisova maminka v barevném sáří připravuje indický čaj ve své čajovně.

Satis

V mešitě Nizammudin v Dillí

Muslimky v Hiderabadu

Velká Páteční mešita v Dillí

Buddhističtí mniši a mnišky – Dharamsala

